

Mediální reprezentace zásahu v pražských mešitách a její reflexe muslimy žijícími v ČR

//Media Representation of the Intervention in Prague Mosques and the Response by Muslims Living in the Czech Republic

Renáta Sedláková, Barbora Nohlová

Univerzita Palackého v Olomouci

ABSTRACT

This paper combines two research topics. The first one is an analysis of media representation of the police intervention in Prague mosques on 25 April 2014. Articles published on the online servers Aktualne.cz, denik.cz, iDnes.cz, IHNED.cz, Lidovky.cz, novinky.cz and in the printed newspapers MF Dnes, Právo, Lidové Noviny, Hospodářské noviny from April 2014 to December 2014 were analysed in terms of a content analysis and interpretative reading with the goal of determining the key frames in which media referred to the event. The second one focuses on the responses of a specific social group, Muslims living in the Czech Republic, to the media representation of this event. Data collected in half-structured interviews revealed that the majority of the informants perceived it as too shallow which conformed with the official explanation of the event by state representatives. In accordance with Hall's categorization, one can speak of an oppositional reading. The study reveals the stigmatization of Muslims living in the Czech Republic by the media framing of the event.

KEYWORDS

Media representation – content analysis – framing – reception analysis – Muslims – stereotyping – police intervention in Prague mosques

„Muslimové v Česku stále nestrávili policejní zásah při modlitbě.
A mrzí je, že Češi uvěřili povrchním zprávám z médií.“
(Aktuálně.cz 2014g)

1. Úvod

Podle odhadů (Topinka, 2016)¹ žije v České republice (ČR) aktuálně asi 22 tisíc věřících, kteří se hlásí k islámu.² Jen necelá desetina (9,7 %) české populace s nimi má osobní zkušenost. Současně Češi mají obecně malé povědomí o životě muslimů i níže

¹ Neexistuje žádná oficiální statistika počtu muslimů žijících v ČR. Při Sčítání lidí, domů a bytů v roce 2001 se k islámskému vyznání přihlásilo 3 699 osob, v roce 2011 o 341 méně. Podle Topinky (2016) mezi nimi nedominovala žádná národnostní, etnická či státní skupina jako v některých západoevrop-

kou míru znalosti reálií týkajících se islámu³ a výrazná většina (84,2 %) jej považuje za spíše či naprosto neslučitelný s českou kulturou (Topinka, 2016, s. 237). Pro většinu (73,5 %) české populace je klíčovým informačním zdrojem o islámu televizní zpravodajství a média obecně. Analýzy mediálního obrazu témat rámcovaných jako „islám“ či „migrace“ však dokládají, že jejich zpracování je i v médiích veřejné služby nevyvážené až tendenční a rovněž čelní představitelé státu jich využívají spíše populisticky.

Tento text přibližuje poznatky šetření zaměřeného na analýzu mediální reprezentace policejního zásahu v objektech Islámské nadace 25. 4. 2014 a vnímání této události stoupenci islámu žijícími v České republice.⁴ Stanovuje si tak dva cíle: 1. popsat základní znaky reprezentace událostí v pražských mešitách na konci dubna 2014 vybranými českými médii a 2. analyzovat vnímání mediálního obrazu tohoto dění muslimy žijícími v ČR. Text naplňuje tyto cíle prostřednictvím kombinace výzkumných technik obsahové analýzy a interpretativní analýzy obsahu zveřejněných mediálních sdělení a analýzy rozhovorů vedené se zástupci muslimů postupy zakotvené teorie. Studie spojuje analýzu vybraných zpravodajských obsahů s výzkumem jejich recepce,⁵ přesněji reprezentaci náboženské menšiny muslimů a její vnímání stoupenci islámu žijícími v ČR, kteří dosud nebyli zkoumáni z pozice českých mediálních studií.

2. Obraz muslimů a islámu v českých médiích⁶

Pozornost věnovaná mediální reprezentaci islámu a muslimů není v ČR zcela nová. V širším kontextu lze relevantní informace získat ze studií mediální reprezentace obrazu cizinců nebo tématu migrace.⁷ Ačkoli se tyto studie na náboženskou příslušnost zobrazovaných příliš nezaměřují, ve svých závěrech se značně shodují: především platí, že česká média (zkoumány jsou především deníky) informace o cizincích či migrantech zasazují častěji do negativních tematických rámců odkazujících ke kriminalitě (např. krádežím, podvodům, nelegálním přechodům hranic či zaměstnávání a prostituci, popřípadě k nemocem a žebrotě apod.). Výzkumníci upozorňují na tzv.

ských zemích. Značně heterogenní skupinu muslimů žijících v ČR tvoří vzájemně nepropojení a spíše neorganizovaní jedinci, kteří do ČR přišli buď jako studenti medicíny a technických oborů v 70. a 80. letech, nebo až po roce 1989. K jejich heterogenitě přispívají turisté (např. v lázeňství), žadatelé o mezinárodní ochranu, ilegálně zde pobývající osoby a čeští konvertité.

² O *islámu a muslimech* zde mluvíme ve smyslu, který specifikuje např. Velký sociologický slovník (Linhart a kol., 1996).

³ Také podle výzkumu Sociologického ústavu AV ČR z konce roku 2015 (Kudrnáč, 2015) zaměřeného na vnímání vybraných národů a etnik Češi o islámu smýšlejí jako o velmi násilnickém náboženství a muslimům obecně připisují především negativní vlastnosti.

⁴ Text je inspirován diplomovou prací B. Nohlové (2016): *Policejní zásah v mešitě na Černém Mostě očima českých muslimů*, kterou jeho spoluautorka vedla v letech 2014–16 na Katedře mediálních a kulturních studií a žurnalistiky FF UP v Olomouci. Renáta Sedláková tímto B. Nohlové děkuje za poskytnutí kvalitativních dat a provedení rozhovorů, které byly podkladem pro tento článek.

⁵ V zahraniční literatuře jsme podobnou studii nezaznamenaly.

⁶ Odkazy na zahraniční publikace o mediální reprezentaci muslimů a islámu vynecháváme nejen z důvodu odlišností kulturních a mediálních, ale i z hlediska doporučeného rozsahu.

titulkovou xenofobii (Nekula 1995), tedy rutinní a mnohdy neopodstatněné spojování (především) etnicity aktérů a jejich negativně vnímaného jednání, čímž dochází k svázání etnicity s daným jednáním, jež je vysvětlováno právě etnicitou aktérů (Karhanová & Kaderka, 2002). Titulková xenofobie se v posledních letech vyskytuje v českých médiích ve variantě pracující právě s náboženskou příslušností, tedy jako spojování určitého negativního jednání (např. teroristických útoků, fundamentalismu) s příslušností k islámu.⁸

Výzkumů zaměřených specifickěji na obraz muslimů v českých médiích je pouze několik. Zajímavé je, že vznikají v rámci různých oblastí vědy, nikoli primárně na poli mediálních studií. Analýze tištěných periodik se věnoval Vesecký (2006), Křížková (2007), Sedláčková (2010), Vaňková (2016) a Příkryl (2011); náhled do televizního diskurzu přináší Sedláčková s Burešovou (2016). Pro uvedení teoretického rámce zkoumaného problému považujeme za relevantní následující poznatky.

Křížková (2007) se zaměřila na „neviditelnou menšinu“ českých muslimů, respektive jejich obraz v celostátních a regionálních denících v období od 16. 4. 2005 do 16. 4. 2006. Autorka shrnuje, že publikované informace referují o muslimech primárně jako o cizincích a odkazují k odlišným islámským tradicím a zvykům, nebo je spojují s konfliktními situacemi a vykreslují je jako potenciální hrozbu české společnosti.

Vesecký (2006) zkoumal z pohledu etnologie projevy české islamofobie na základě analýzy sdělení publikovaných v období od 1. 10. 1996 do 1. 10. 2005.⁹ Autor mimo jiné v mediálních obsazích identifikoval islamofobní stereotyp, který automaticky přiřazuje „ke slovu ‚fundamentalismus‘ adjektivum ‚islámský‘“ (Vesecký, 1996, s. 75). Právě ten se podle něj podílí na opakováním vytvářeném negativním a stereotypním mediálním obrazu muslimů a islámu, jež lze vyjádřit rovnicí „islám = fundamentalismus = terorismus“. Přestože fundamentalismus se projevuje ve všech monoteistických náboženstvích, česká média jej dávají téměř výhradně do souvislosti s islámem či muslimy, uvádí Vesecký.

Vaňková (2016) předkládá kvantitativní údaje o nejširším zkoumaném období, a to o *Mladé frontě Dnes* a *Lidových novinách* (včetně regionálních mutací) z let 1999–2014.¹⁰ Ukazuje, že ve zkoumaném období nedošlo k výraznému nárůstu pokrytí tématu islámu a počet otištěných textů se v obou denících pohyboval mezi 250 až 350 ročně. Současně Vaňková dokládá, že většina textů necituje žádné informační zdroje, popřípadě cituje pouze jedince mimo muslimskou obec. Vyjádření stoupenců islámu obsahovala v obou denících čtvrtina až třetina v daném roce otištěných/analyzovaných textů.

⁷ Např. Kaderka & Karhanová (2001), Klvačová & Bitrich (2003), Multikulturní centrum Praha, o. s. (2007), Szczepaniková (2004), Tkaczyk, Macek & Pospěch (2015), Sedláčková, Lapčík & Burešová (2016).

⁸ Srov. např. Vesecký (1996).

⁹ Vybíral z archivu ČTK komunikáty obsahující varianty slov „islám“ či „muslim“ a šestitisícový vzorek podrobil frekvenční analýze.

¹⁰ Vzorek byl vybrán z databáze Anopress prostřednictvím klíčových slov: „muslim“, „islam“ a „islám“

Podobnou otázku si kladl Příkryl (2011), který frekvenční analýzou zkoumal reprezentaci muslimů v *MF Dnes a Právu* před teroristickými útoky 11. září 2001 a po nich.¹¹ Jeho výzkum naopak naznačuje nárůst publikovaných sdělení, především textů, jež odrážejí pocit ohrožení spojený s muslimy nebo předsudky vůči nim, až na třetinu (32 %) v posledním roce výzkumu (2010). Současně vzrůstá podíl reprezentace negativních či konfliktních kauz na úkor zpráv o jiném typu událostí. Ve třech čtvrtinách textů (76 %) byl islám spojován s nějakým druhem extremismu (náboženský extremismus, fanatismus, fundamentalismus, islamismus, radikalismus, terorismus). Navíc zaznamenal vzbuzování obav z islámu skrze medializaci předpovědí dalších teroristických útoků v západním světě, a to zejména v důsledku emigrace ze zemí, v nichž je islám dominantním náboženstvím. Příkryl upozorňuje na tendenci českých médií homogenizovat na základě náboženství, neboť označení „muslim“ je rutinně užíváno pro příslušníky různých etnik a kultur žijící v různých státech, pro něž jsou užívána generalizující označení „muslimské“ či „islámské“ státy apod. Současně ale lze v mediálních obsazích identifikovat rozštěpení na informace o tzv. umírněném a radikálním islámu.¹² I Příkryl zjistil absenci vyjádření samotných muslimů, kteří byli citováni v necelé třetině (29 %) textů, navíc se ve většině případů jednalo o výpovědi zahraničních aktérů, představitelé české muslimské obce dotazování téměř nebyli.

Ostatní relevantní studie se věnují buď reprezentaci konkrétních kauz,¹³ nebo výrazně kratšímu časovému období. Křížková (2007) se zaměřila na sdělení o muslimech žijících v ČR v tištěných periodických z období od 16. dubna 2005 do 16. dubna 2006.¹⁴ Ačkoli se soustředila na texty o „českých“ muslimech, odhalila v nich výraznou návaznost na zahraniční události (např. na teroristické útoky v Londýně apod.). Nejvíce textů tematicky rámcově věřící islámu do negativních konfliktních kontextů, v nichž byl přítomen stereotyp potenciální hrozby a nebezpečí. Druhý nejčtenější tematický rámec konstruoval obraz muslimů jako cizinců skrze jejich jinakost a prvky, jež jsou české kultuře cizí (např. odlišné stravovací návyky, neslavení Vánoc, poutě do Mekky, Ramadán apod.), což v sobě opět obsahuje potenciál hrozby, upozorňuje Křížková (2007, 52).

Abrahámová (2013) zkoumala obsahovou analýzou 111 textů o muslimské menšině v ČR zveřejněných v roce 2012.¹⁵ Podle jejich poznatků bylo nejčastěji me-

¹¹ Výzkumný vzorek vybraný podle klíčových slov „muslim“ a „islám“ z databáze Anopress rozdělil na čtyři období: 11. 9. 2000 až 31. 12. 2000 (kontrolní vzorek), 11. 9. 2001 až 31. 12. 2001 (bezprostředně po útocích), 11. 9. 2002 až 31. 12. 2002 (rok po události) a 11. 9. 2010 až 31. 12. 2010 (kontrolní vzorek s delším časovým odstupem).

¹² Stoupenci toho radikálního („špatného“) jsou prezentováni jako fanaticky věřící, kteří nenávidí stoupence jiné víry ze západního světa a proti těmto nepřátelům chtějí bojovat (např. stoupenci hnutí Tálibán).

¹³ Další autoři (zpravidla v absolventských pracích) analyzovali mediální reprezentace konkrétních událostí, např. Vaňková (2011), Sedláčková (2010), Kantarová (2007), Bělohoubková (2009).

¹⁴ Výzkumný vzorek z celostátních deníků *Deníky Bohemia* a *Moravia, Metro*, společenských týdeníků a časopisů pro ženy vybírala pomocí klíčových slov „muslim“, „islám“, „mešita“, „korán“ z databáze agentury Newton.

dializovaným tématem rozšíření islámské víry do Evropy a zprávy o Islámské nadaci v Brně a tamější mešitě. V polovině (53 %) textů identifikovala negativní podtón avizující potenciální nebezpečí. Naopak kontextové informace o islámu a o každodenním životě jeho příslušníků publikují česká média velmi málo, což je podle autorky pro české muslimy nevýhodné, neboť je zveřejňování převážně konfliktních událostí ze zahraničí stigmatizuje.

Z pohledu religionistiky nahlížel téma Melichárek (2010). Ačkoli jím zkoumaný obsáhlý vzorek¹⁶ vykazuje určité metodologické nejasnosti,¹⁷ předkládá analogické závěry, např. že prostor věnovaný islámu jako náboženství je v českých médiích malý a spektrum zveřejňovaných informací je omezené na události s konfliktním podtextem. To příjemcům mediálních sdělení neumožňuje vytvořit si detailnější a poučenější povědomí o muslimech žijících na území ČR. Dostatečné povědomí ale nemají ani samotní novináři, neboť se dopouštějí chybného užívání odborných termínů, generalizace a zjednodušování prezentovaných událostí, uvádí autor.

Jediný výzkum, který analyzoval televizní zpravodajství České televize (*Události*), TV Nova (*Televizní noviny*) a FTV Prima (*Zprávy FTV Prima*) z roku 2013, publikovaly Sedláková a Burešová (2016).¹⁸ V daném roce ve třech hlavních večerních zpravodajských relacích odvysílaly televize 218 „zpráv o islámu“ (121 ČT1, TV Nova 47 a FTV Prima 50). Většina zpráv informovala o zahraničních událostech, nejčastěji (90 zpráv, 41 %) v souvislosti s vnitropolitickým děním v tzv. muslimských státech (Egypt, Tunisko) nebo o jejich mezinárodních vztazích (izraelsko-palestinská jednání, dohoda o kontrole íránského jaderného programu) a tyto zprávy neobsahovaly formulace, které by je vztahovaly k českému kontextu. Druhou skupinu tvořilo 86 zpráv o kriminálních činech, terorismu a soudních jednáních. O zbývající pětinu se dělily zprávy typu *human interest story*, o sociálních aspektech života nebo o válkách či jiných, lidmi zaviněných, katastrofách. Analyzované zpravodajství vypovídalo o muslimech a islámu jako o „těch druhých“, aniž by jim poskytlo možnost vlastního vyjádření. Primárně citovanými mluvčími byli samotní novináři, moderátoři a reportéři sledovaných stanic. Odborníci, politici nebo zahraniční občané vypovídali 61x. Autorky neopomněly obrazovou složku zpravodajství, neboť bez ohledu na aktuálnost a autentičnost záběrů tyto pro příjemce dotvářejí význam sdělení a podílejí se na celkové valenci zprávy. V analyzovaném vzorku byly nejčastější záběry z demonstrací, následně obrazy ozbrojených mužů tmavé pleti, vlasů a očí (případně s plnovousem nebo turbanem) se zbraněmi v rukou. Jen o málo méně četné byly obrazy žen v hidžábu, nikábu či burce a záběry věřících při modlitbě nebo obrazy mešit či minaretů. Vizualní reprezentaci muslimů a islámu tak autorky označují za značně

¹⁵ Z publikací deníků (*MF Dnes, Právo, Lidové noviny, Hospodářské noviny, Deník, Blesk a Aha!*) a internetových zpravodajských serverů (*Novinky.cz a Aktuálně.cz*) vybírala pomocí klíčových slov „muslim“, „islám“, „mešita“, „korán“.

¹⁶ Zkoumal vzorek vybraný na základě klíčových slov „islám“, „mešita“, „muslim“ a „korán“ z periodik: *MF Dnes, Lidové noviny, Rovnost, Právo, Hospodářské noviny, Moravskoslezský den, Brněnský deník, Místní zpravodaj a Týden* vydaných od 1. 3. 1995 do 24. 10. 2009.

¹⁷ Například neuvádí, kolik textů celkem analyzoval.

¹⁸ Autorky vybíraly vzorek z archivu Anopress na základě klíčových slov „islám“ a „muslim“.

stereotypní a přispívající k interpretaci islámu jako násilného a nebezpečného náboženství.

Obecně lze shrnout, že české mediální zpravodajství o islámu a jeho věřících vykazuje značně stereotypní znaky, k nimž patří zdůrazňování jinakosti těchto *druhých*, kteří jsou prezentováni nejen jako cizinci, ale jako nositelé potenciální hrozby pro nemuslimskou / českou / západní kulturu a společnost. Medializovány jsou primárně konfliktní události s negativní zpravodajskou hodnotou, neboť jejich výběr podléhá novinářským rutinám. K příjemcům se tak dostává pouze část informací bez hlubšího kontextu, na jejichž základě si nelze vytvořit ucelenou představu, naopak je akcentováno spojení muslimů s násilím a extremismem.

Tato studie spojuje dvě výzkumné otázky, první z nich navazuje na výše uvedené poznatky. V druhé části se soustředíme na analýzu recepce mediální reprezentace vybrané události příslušníky médií zobrazované specifické sociální skupiny. V textu vycházíme z teorií mediálního konstruktivismu (Schulz, 2000; Luhmann, 2000) a teorií mediální recepce. Recepční analýza se zaměřuje na komunikační proces: jak příjemce dekóduje mediální text, jaký mu připisuje význam, jak sdělení naplňují jeho potřeby, případně k jakým osobním zkušenostem či vědění jej vztahuje. Tzv. sémiotická tradice výzkumu mediální komunikace rozvíjí především poznatky členů birminghamského Centra pro výzkum současné kultury. Tyto přístupy pracují s premisou, že členové publika jsou aktivní složkou procesu tvorby významu sdělení, jež je nahlíženo jako soubor struktur a znaků, k jejichž kompletnosti dochází, až když text vstupuje do dialogu se svým čtenářem.¹⁹ V procesu čtení příjemci sami odkrývají významy komunikátů, některé na základě osobních zkušeností a sociokulturního kontextu upřednostňují a jiné popírají (Livingstone, 1998). Podle Halla (1973) ale každé sdělení disponuje určitou strukturou, která příjemce směřuje a pomáhá mu odhalit podavatelem zamýšlený (preferovaný) význam, čímž současně omezuje zdůraznění významů odlišných. Přesto se dekódování může realizovat ve třech modech, jako preferované, opoziční či dohodnuté. Různé formy dekódování večerního zpravodajsko-publicistického pořadu *Nationwide* se snažil doložit zakladatel etnografického přístupu k výzkumu recepce David Morley (1980). Ačkoli ukázal odlišné čtení diskutovaných zpráv svými participanty s odlišným sociálně-politickým zázemím a že dekódování zprávy je členy určitých subkultur rámováno společnými kulturními znalostmi a praktikami, neprokázal tzv. individualizované čtení.

Proces interpretace mediálních obsahů jejich příjemci je klíčový pro pochopení působení médií a jejich vlivu, obzvláště v případech, když jsou pro příjemce výlučným zdrojem informací o zprostředkovaném jevu nebo vypovídají o skupinách, jejichž jsou členy. Gillespie (1995) zkoumala využívání televize a videa diasporou indických rodin žijících v jižním Londýně. Zaměřila se na recepci televizních obsahů a indických a hindských filmů druhou a třetí generací přistěhovalců z Paňdžábu a jejich vliv na formování vlastní identity a kulturního povědomí. Zatímco starší osoby využívaly hindské filmy ke vzdělávání svých dětí a vnuků v indické kultuře a společnosti, tee-

¹⁹ Např. Iser (2009, 8) hovoří o implikovaném čtenáři, který má možnost určovat význam přijímaného textu.

nageři dávali přednost sledování britských a amerických titulů, ale i britských televizních zpráv, které vnímali jako zdroj informací nezbytných pro orientaci v nové kultuře. Naopak rodiče vyhledávali zprávy o situaci v Paňdžábu, jež pro ně plnily funkci pojítka s politicky nestabilní situací v jejich „domovině“.

Výzkumy, které by analyzovaly zpravodajské (publicistické) obsahy a současně zkoumaly jejich dekódování příjemci, o kterých se v nich informuje nebo kteří patří k dotčené sociální skupině, nejsou příliš obvyklé.²⁰ Případovou studii o vnímání mediálního obrazu vlastní sociální skupiny publikovala například Madianou (2012). Text je postaven na výpovědi dívky, jež byla jako náctiletá těhotná uvedena jako stereotypní příklad v článku o nezodpovědných nezletilých matkách v lokálním britském tisku. Madianou ukazuje možný dopad medializace události či tématu na osoby, o nichž je informováno nebo kteří jsou členy dané sociální skupiny. Konceptualizuje přitom působení médií na dvou rovinách. Jednak vzhledem ke konkrétním individuí, jež mohou ve svých reprezentacích stigmatizovat, formovat jejich osobní identity, vyvolávat u nich nepříjemné pocity (např. strach) nebo jejich nedůvěru v samotné fungování (zpravodajských) médií. Kromě toho tematizuje sociopolitickou symbolickou moc médií určovat hranice „normality“ či kodifikovat obsah sociálních rolí. Madianou (2005) také naznačuje, jak mohou hodnotově zatížené mediální reprezentace zbavovat možnosti i schopnosti politického jednání příslušníky etnických skupin, pro začleňování aktérů do diskuse ve veřejném prostoru a vyčleňování z ní.

3. Metodika šetření a sběr dat

Předkládaná studie se soustředí na analýzu recepce mediální reprezentace vybrané události příslušníky médií zobrazované specifické sociální skupiny. Naší snahou bylo zjistit, jak mediální reprezentaci islámu a muslimů v českých médiích vnímají a hodnotí v ČR žijící muslimové. Pro realizaci šetření byla využita medializace události, kterou považujeme za podstatnou pro stoupence islámu, konkrétně policejní zásahy v mešitách v Praze 25. dubna 2014. Naším primárním záměrem ale nebylo podrobněji popsat mediální chování v ČR žijících muslimů ani zkoumat proces recepce konkrétního (jednoho) mediálního textu či odlišnosti dekódování určitého textu příjemci s různým sociokulturním zázemím.

Cílem realizovaného šetření bylo zjistit, jak v ČR žijící muslimové vnímají mediální reprezentaci zásahu v mešitách v Praze 25. dubna 2014. Postupovaly jsme prostřednictvím kombinace analýzy obsahu zveřejněných dokumentů a interpretativní analýzy rozhovorů se zástupci muslimů. V první fázi projektu jsme se snažily zmapovat, jak byla událost reprezentována v hlavních celostátních denících (*Hospodářské noviny*, *Lidové noviny*, *Mladá fronta Dnes*, *Právo*) a na online zpravodajských serverech (Aktuálně.cz, Deník.cz, iDnes.cz, IHNED.cz, Lidovky.cz, Novinky.cz).²¹ K tomu jsme využily jejich online dostupné archivy a databázi Anopress. Relevantní texty jsme vy-

²⁰ Tímto nemáme na mysli kulturní tradici výzkumu recepce populárních seriálů (například Angová 1985, Gripsruda 1995 apod.), která taktéž kombinuje rovinu analýzy obsahu sdělení a výzkumu jejich příjemců.

bíraly ve dvou krocích, nejprve na základě klíčových slov, jejich kořenů a slovních spojení,²² a následně podle relevance vygenerovaných výzkumných jednotek k vybrané události. Primárně jsme pracovaly pouze s textovými částmi sdělení, neboť jsme neměly k dispozici tištěné verze deníků z roku 2014, tudíž ani jejich obrazovou dokumentaci. Texty jsme nejprve zpracovaly pomocí metody obsahové analýzy (Scherer, 2011; Sedláková, 2014). Kódování všech výzkumných jednotek provedla hlavní autorka.²³ Protože obsahová analýza je primárně technikou konverze verbálního textu na kvantifikovatelné proměnné, doplnily jsme ji o kvalitativní postup interpretativního čtení (Kronick, 1997). Naší snahou bylo zjistit, jak média o události informovala, jaké informace poskytovala čtenářům a do jakých tematických rámců byla sdělení ukotvena. Zaměřily jsme se i na znaky reprodukcující stereotypy o muslimech a na případné konotace odkazující na sociálně a kulturně sdílené negativní významy o věřících islámu. Současně jsme se pokusily identifikovat, jaké informace v mediálním uchopení kauzy chyběly.

Ve druhé fázi výzkumu jsme se zaměřily na analýzu recepce mediálního obrazu události jejími příjemci ze specifické sociální skupiny – menšiny muslimů žijících v České republice. Zajímalo nás, jak tito lidé vnímají sdělení o islámu a muslimech v českých médiích. Zjišťovaly jsme jejich povědomí o dění v pražských mešitách v dubnu 2014 i to, jak hodnotí mediální obraz kauzy. Soustředily jsme se na to, jaká sdělení spojovaná médiem se zásahem v mešitě považují za klíčová a co v mediální verzi události postrádají.

Sběr dat proběhl technikou polostrukturovaných rozhovorů s návodem (Gillham, 2000) v době od března do června 2016. Vzhledem k citlivosti tématu pro dotazované a odlišnému kulturnímu původu řady z nich bylo potřeba přistupovat k získávání informací obezřetně; důvěra mezi tazatelkou a komunikačním participantem zde byla naprosto zásadní, stejně jako plná anonymizace získaných dat. Všechny rozhovory byly vedeny spoluautorkou.²⁴ Komunikační partneři byli kontaktováni tzv. referenčním výběrem, při kterém jsme pracovaly s několika výchozími zdroji kontaktů, jež se vzájemně neznaly. Snažily jsme se oslovit participanty z různých částí ČR, včet-

²¹ Tištěná média a zpravodajské servery byly zvoleny z hlediska dobré dostupnosti zkoumaného materiálu. Do vzorku byly zahrnuty všechny celostátní deníky s výjimkou *Haló novin a Sportu* a deklaratorně bulvárních titulů. Paralelně k těmto byly zkoumány jejich partnerské zpravodajské servery, které současně patří v ČR k nejsledovanějším (viz např. <http://www.netmonitor.cz/verejne-vystupy>). Současně je potřeba zmínit, že při vyhledávání v online archivech těchto serverů nelze dohledat materiály publikované v tištěných médiích, ale právě na těchto serverech.

²² Byla použita slova: islám, islámsk, knih, kniha, mešit, mešita, modlitba, muslim, polic, zásah, razie, policejní zásah v pražské mešitě, základy tauhídu, Vladimír Sánka.

²³ Tuto skutečnost lze považovat za možné omezení validity kódování, předkládané poznatky však lze srovnat s prací spoluautorky (viz Nohlová, 2016).

²⁴ Na základě předchozích zkušeností s výzkumem muslimů žijících v ČR v rámci výzkumu „*Islám v ČR: etablování muslimů ve veřejném prostoru*“ (VG20132015113) (Topinka ed., 2016), na kterém se B. Nohlová podílela, bylo zřejmé, že muslimská menšina žijící v ČR je velmi obtížně dostupná a kontaktovatelná. Vzhledem k tomu, že není zcela jasná velikost této skupiny ani její sociodemografické znaky, nelze posoudit reprezentativitu vybraného vzorku vzhledem k cílové skupině, která v poslední období vykazuje tendenci se uzavírat.

ně těch, kteří mohli být přítomni²⁵ zásahu v objektech Islámské nadace v dubnu 2014. Vzhledem k tomu, že podstatnou součástí výzkumu byla analýza recepce mediálních obsahů, zohledňovaly jsme při výběru respondentů i komunikační úroveň českého jazyka, což vyplynulo z pilotáže,²⁶ abychom zaručily, že jsou dotazovaní schopni sledovat česká média. Jakkoli jsme chtěly do výzkumu zahrnout osoby obou pohlaví, kontaktované ženy participaci na rozhovoru odmítaly. Podařilo se nám realizovat 14 výzkumných rozhovorů,²⁷ které byly, s výjimkou dvou případů vedených elektronicky, uskutečněny při osobním setkání. Přes nízký počet participantů došlo v souboru vzhledem k otázce vnímání mediální reprezentace události v pražských mešitách ke značné saturaci dat. Data byla analyzována prostřednictvím otevřeného kódování po vzoru zakotvené teorie (Strauss & Corbinová, 1997) s cílem dosáhnout teoretického porozumění sociálním jevům na základě analýzy empiricky podložených dat induktivním způsobem.

Jsme si vědomy omezení prezentovaného šetření vyplývajících z užití metodiky. Patří k nim nedostatečná analýza obrazové složky sdělení uveřejněných zkoumanými médii. Dále omezený rozsah zkoumaného vzorku muslimů s nízkým podílem žen i nezahrnutí osob, které o události neměly žádné povědomí, a nemůžeme se ani vyjádřit k tomu, jaký je jejich podíl mezi muslimy žijícími v ČR. Za nedostatek považujeme i časový odstup realizace rozhovorů od samotné události.

4. Mediální reprezentace zásahů v pražských mešitách

Česká média o událostech spojených se zásahem policie v pražských islámských centrech informovala několikrát. Nejprve v návaznosti na událost z 25. dubna 2014 a později, když probíhalo soudní řízení s obžalovaným, bývalým předsedou Muslimské obce Vladimírem Sáňkou (na konci roku 2015, na jaře a na podzim 2016 i začátkem roku 2017).²⁸ Na základě frekvenční statistiky počtu souvisejících uveřejněných sdělení (dostupných v databázi Anopress a webových archivech) byl však již v druhé polovině roku 2014 zřejmý výrazný pokles pozornosti věnované kauze.

Jako podklady pro analýzu recepce mediálního obrazu zásahu byly zvoleny výzkumné jednotky (texty) publikované v celoplošných denících (*Mladá fronta Dnes*, *Lidové noviny*, *Právo*, *Hospodářské noviny*) a na zpravodajských serverech (iDnes.cz, IHNED.cz, Lidovky.cz, Deník.cz, Novinky.cz, Aktuálně.cz). Do analýzy byly zahrnuty

²⁵ Hlavní obviněný kauzy V. Sáňka nebyl zásahům přítomen, neboť byl zadržen již daný den dopoledne v místě svého bydliště.

²⁶ Pilotní dotazování ukázalo, že participantů se špatnou znalostí českého jazyka mají problém porozumět položeným otázkám a česká média většinou nesledují.

²⁷ Participantům jsme před rozhovorem daly k dispozici odkazy na články (z různých médií) o kauze. Podle jejich vyjádření všichni články minimálně „prolistovali“. Při samotném rozhovoru jsme texty měly opět k dispozici v tištěné podobě a využily je jako podpůrný materiál pro diskusi o mediálním obrazu kauzy.

²⁸ Nepravomocný rozsudek, proti kterému se odvolala státní zástupkyně, byl vynesena 21. 9. 2016 a neshledal obviněného vinným. Pražský městský soud 9. 2. 2017 osvobozující verdikt zrušil a vrátil k projednání Obvodnímu soudu pro Prahu 1.

články, které informovaly o dané události či ji komentovaly anebo informovaly o následující dění, publikované do konce roku 2014. Následně uvedené poznatky se tedy vztahují k takto vybranému vzorku. Tvrzení jsou zpravidla formulována obecně. Tam, kde jednotlivá zkoumaná média vytvářela odlišné verze kauzy, je na to upozorněno.

Hlavní výzkumná otázka první části studie zněla: Jaký je mediální obraz policejního zásahu 25. 4. 2014 vytvářený vybranými zpravodajskými médii a jak byla kauza tematicky rámcována? Vedlejší otázky byly: Jaký prostor byl události jednotlivými médii věnován? S jakými tématy byla událost nejčastěji spojována? Jaké osoby a informační zdroje byly ve sděleních nejčastěji citovány? Byla událost prezentována z pohledu majoritní populace, nebo o ní měli možnost vypovídat muslimové? Docházelo při prezentaci události k akcentování stereotypů (jakých)? Vyvolávají zprávy o události dojem ohrožení majoritní společnosti? Odráží mediální prezentace události opozici *My versus Oni*?

Ve sledovaném období jsme ve vybraných médiích identifikovaly 81 textů vztahujících se k dané události.²⁹ Zpravodajské servery a internetové platformy tištěných médií událost pokrývaly výrazně více než tištěné deníky. Nejvíce sdělení bylo uveřejněno na stránkách portálu Aktuálně.cz, z tiskovin v *Právu*, nejméně naopak na stránkách IHNED.cz a v *Hospodářských novinách*. První informace o události byly na internetových stránkách uveřejněny již 25. dubna po půl druhé odpoledne;³⁰ zásah (podle dostupných informací) probíhal přibližně od jedné hodiny odpolední. Nejvíce byla kauza medializována na přelomu měsíce dubna a května, kdy média pokrývala další události, které byly zásahem iniciovány. Tyto dále označujeme jako dílčí události kauzy. Jedná se o podání diplomatické ноты indonéského velvyslanectví, stížnosti a žaloby Muslimské obce v Praze na průběh zásahu a následné prověření postupu policistů při akci a o veřejnou protestní modlitbu pražské Muslimské obce následující pátek po zásahu. Pozornost věnovaná tématu u většiny sledovaných médií klesla po deseti dnech od události. Po zbytek roku uveřejnila zkoumaná média ještě sedm souvisejících textů.³¹ Mezi výzkumnými jednotkami bylo osm publicistických textů (6 komentářů, 1 rozhovor a 1 reportáž), ostatní byly zpravodajské.

Události spojené s trestnou činností zpravidla vykazují vyšší počet zpravodajských hodnot (Galtung & Rugeová, 1972), které je předurčují k překročení prahu pozornosti a mediálnímu pokrytí. Patří k nim kritéria *nepředvídatelnost*, *jednoznačnost*, *kontinuita*, *negativita*, *kompozice* či *personalizace*. Policejní zásah, jenž stál na počátku kauzy, bylo v tomto případě možné reprezentovat zjednodušeně jako negativní událost s jasně identifikovatelnými (dobrymi) aktéry na straně většiny („nás“) a (špatné) menšiny („jich“) a většina zkoumaných médií takto postupovala.

²⁹ Vyhledaly jsme ještě 3 texty (1 v *Lidových novinách*, 2 v *MF Dnes*), ve kterých byla okrajová zmínka o události, a proto jsme je do další analýzy nezahrnuly.

³⁰ Např. *Zátah v Mešitě* na serveru Lidovky.cz vyšel ve 13:43.

³¹ V červenci uveřejnil server iDnes.cz rozhovor s V. Sáňkou, který se do té doby k události nechtěl vyjadřovat, MF Dnes publikovala rozhovor s arabistou a další článek upozorňující na absenci vysvětlení zásahu. V srpnu čtyři servery informovaly o zamítnutí žaloby podané Muslimskou obcí v Praze Ústavním soudem.

Tabulka 1: Četnost článků o události

Rok	Aktualne.cz	iDnes.cz	Lidovky.cz	Denik.cz	Právo	MF Dnes	Novinky.cz	Lidové noviny	IHNED.cz	Hospodářské noviny	celkem
2014	18	14	13	9	8	7	7	3	1	1	81
z toho publicistika	4	0	0	0	0	1	0	2	0	1	8
2015/16	6/3	0/2	5/1	0/2	2/0	3/1	4/3	1/0	1/2	1/1	38

Většina příspěvků publikovaných během čtrnácti dnů od úvodní události obsahovala: základní údaje o průběhu zásahu a jeho zdůvodnění (odkaz na vydání a distribuci sporné knihy), informace o zatčení přítomných v mešitě a následném obvinění jedné osoby, případně citace účastníků. Událost byla zpravidla označována jako *zásah* nebo *razie*; některá média použila pro zasahující kriminalisty označení *protimafiánský útvar* nebo *policejní komando*. Následovaly informace o navazujícím dění, především o podaných stížnostech proti postupu policie a o protestní modlitbě, případně vyjádření naznačující nesouhlas s provedením zásahu. Základní informace o úvodní události kauzy byla v textech (především v internetových zdrojích) recyklována a postupně krácena na tři až čtyři věty rutinně připojované ke zprávám o následných dílčích událostech. Čtenářům tak byla opakovaně předkládána reprezentace, jež událost rámcově jako standardní adekvátní policejní zásah proti nelegálnímu jednání muslimů. Příkladem může být formulace vícekrát uvedená v různých zprávách Aktuálně.cz:

Policie v pátek zasahovala v objektech Islámské nadace nedaleko Václavského náměstí a na Černém Mostě v Praze, kde se scházejí muslimové. Po zásahu obvinila pětapadesátiletého Čecha z podpory a propagace hnutí směřujícího k potlačení práv a svobod člověka. Obviněný je z Prahy, hrozí mu až deset let vězení. Muž je podezřelý, že v Česku zajistil vydání a distribuoval knihu šířící rasismus.

Ačkoli většina zpravodajských textů (39) obsahovala informaci o místě události, čtenářům blíže neobeznámeným s umístěním modliteben v Praze nemuselo být zřejmé, že zásah proběhl ve dvou objektech na dvou různých místech³² (přibližně ve stejnou dobu). Žádný z textů nespecifikoval, o jaký typ islámského sakrálního prostoru³³ se jednalo, stejně jako novináři rezignovali na upřesnění jejich lokace.³⁴ Polovina (38)

³² Policie zasahovala v objektech Islámské nadace v ulici Politických vězňů nedaleko Václavského náměstí a na Černém Mostě.

³³ K odlišení modlitebny a mešity viz např. Mikolin & Nohlová (2016).

³⁴ Je otázka, zda si toho byli vědomi samotní novináři, kteří texty pravděpodobně vytvářeli hlavně na základě agenturních materiálů.

zkoumaných textů opakovaně uváděla, že zásah proběhl v pátek, v den, kdy se věřící scházejí v mešitách ke společné modlitbě. Nejčastěji byla použita formulace: „...policisté narušili hlavní páteční modlitbu, která má pro muslimy zvláštní význam a scházejí se při ní v mešitě“. Tato formulace ale nevyjadřuje nesouhlas s provedením policejního zásahu,³⁵ jakkoli právě jeho načasování bylo jedním ze sporných momentů. Informace o začátku a délce zásahu není z publikovaných textů zcela jasná. Zatímco (citovaní) zástupci Muslimské obce mluví o narušení průběhu modlitby, která začala hodinu po poledni, oficiální verze ministerstva vnitra toto dementovala tvrzením: „...k zásahu došlo před začátkem modlitby, takže nemohlo dojít k jejímu přerušení, jak bylo mediálně interpretováno“.³⁶ V kontrastu k tomu vystupují tři publicistické texty, jež naznačují absurditu postupu i tohoto/jeho zdůvodnění, zvláště v kontextu „zásahu proti knize“. Většina zpravodajských textů naopak nadále přijímala zjednodušenou interpretaci vytvořenou první den informování o události. Žádné ze zkoumaných médií neinformovalo zpočátku ani později o tom, že kriminalisté již v pátečních dopoledních hodinách (tedy před zásahem v objektech) zadrželi osobu, která byla následně obviněna z vydání a šíření „sporné“ knihy. Tuto informaci³⁷ jsme zaznamenaly pouze v rozhovoru s imámem pražské Muslimské obce publikovaném v Lidových novinách 13. 5. 2014, kde ale nebyla více konkretizována.

Je zřejmé, že daná kauza nepatřila ve zkoumaných médiích k prioritním a novináři při jejím pokrývání pravděpodobně vycházeli především z agenturních zdrojů, což se projevilo v opakované reprodukování zjednodušené reprezentace bez bližších podrobností o dění v pražských islámských centrech. Na druhou stranu jazyk publikovaných sdělení je vzhledem k aktérům události korektní, novináři nepoužívají pro označování žádná metaforická ani hanlivá pojmenování.

5. Citované zdroje

Jedním z klíčových faktorů, které formují reprezentaci události v médiích, jsou užité informační zdroje a citovaní mluvčí, kteří se k ní mohou vyjadřovat. Zaměříme se nejen na osoby, jež byly ve sděleních o události zmíněny a citovány, ale i na to, zda mezi nimi byli zástupci islámských věřících či zda byla kauza prezentována z pohledu majoritní populace.

Dvanáct textů neobsahovalo žádné přímé citace. Patřilo mezi ně pět komentářů, dva rozhovory a tři krátké zprávy v rozsahu do 35 slov. Z tabulky č. 2 je zřejmé, že většina publikovaných textů pracovala především s mluvčími z řad většinové společnosti. Navíc se z pohledu majority a minority jednalo o zcela odlišný typ citovaných osob. Zatímco u muslimské menšiny dominují aktéři události a dva zástupci muslimských organizací, majoritu reprezentují především vrcholní politici a představitelé policie. Ačkoli sledovaná událost se bezprostředně týkala náboženské menšiny, téměř

³⁵ Podobně rutinně bylo přetiskováno prohlášení mluvčího ÚOOZ P. Hantáka: „policisté jednali s nejvyšší možnou mírou ohleduplnosti proti zúčastněným osobám a respektováním jejich svobody vyznání“. In *Muslimové chystají stížnost na policii kvůli zásahu během modliteb*. 27. 4. 2014.

³⁶ *Policie vysvětlila ministrowi zásah v mešitě. Přišla už před modlitbou*. iDnes.cz. 6. 5. 2014.

³⁷ O této skutečnosti byli zpraveni někteří z našich informantů (viz níže).

dvě třetiny článků (62 %) neobsahovaly výpověď žádného z jejich členů. Naopak (pouze) dvanáct textů citovalo jen jako muslimy identifikovatelné mluvčí.

Tabulka 2: Počet článků obsahujících citaci

přímo citováni	Aktualne.cz	iDnes.cz	Lidovky.cz	Denik.cz	Právo	MF Dnes	Novinky.cz	Lidové noviny	Hospodářské noviny ¹³²	celkem
pouze zástupci majority	9	5	6	4	6	3	4	0	1	38
pouze zástupci muslimů	1	2	3	2	0	0	2	2	0	12
bez citace	4	0	1	0	2	3	0	1	1	12
celkem článků	18	14	13	9	8	7	7	3	2	

¹³² Vzhledem k propojenosti těchto médií a nízkému počtu jimi publikovaných sdělení uvádíme údaje za oba tituly společně. To platí i pro následující tabulky.

Ve zkoumaných příspěvcích jsme napočítaly celkem 37 citovaných osob, z nichž 11 bylo identifikováno jako zástupci muslimů. Mezi zástupce majority jsme započítaly i 2 osoby, které svým zaměřením stojí v souvislosti s kauzou „na pomezí“. Jednalo se o odborníky: arabisty Bronislava Ostránského a Petra Pelikána, který je ale současně muslim. Naopak mezi muslimy jsme zahrnuly i pracovníci indonéského velvyslanectví, jejíž jméno nikde nebylo uvedeno (nelze ji tedy jednoznačně identifikovat).³⁸ Velice specifickým a všemi zkoumanými tituly hojně citovaným informačním zdrojem byl v této kauze Lukáš Lhořan (viz níže).

Nejčastěji média odkazovala nebo citovala: ministra vnitra M. Chovance (18x), mluvčího Útvaru pro odhalování organizovaného zločinu P. Hantáka (18x), předsedu Ústředí muslimských obcí Muneeba Hassana Alrawiho (16x), indonéského velvyslance Wahono Yulianta (17x), ředitele Islámského centra v Praze Vladimíra Sáňku (10x), zástupce ředitelky tiskového odboru ministerstva zahraničí D. Frouse (8x), policejního prezidenta T. Tuhého (6x) a tehdejšího ředitele ÚOOZ R. Šlachtu (6x). Citováni (18x) byli i účastníci zásahu, kteří však byli anonymizováni, a s výjimkou označení jednoho jako „otce dvou dětí“ o nich média nic dalšího neuvedla. Je proto pravděpodobné, že se jedná o citace dvou až tří identických osob, které využilo více médií. Největší pozornosti se dostalo Lukáši Lhořanovi, jenž byl odkazován (aktivně

³⁸ Jednalo se o pět přímých citací. Vzhledem k tomu, že žena na ostatní čekala před modlitebnou, není jasné, zda se jedná o muslimku. V médiích však vždy vypovídala ze strany zadržených.

či pasivně³⁹) 27x, což je nepoměrně více než v případě jiných zdrojů, a to bez ohledu na to, že tři čtvrtiny tvořily odkazy na jeho výroky bez přímé citace.⁴⁰

Tabulka 3: Citované zdroje (aktivně/pasivně)

Typ citovaného zdroje	Aktualne.cz	Lidovky.cz	iDnes.cz	MF Dnes	Novinky.cz	Deník.cz	Právo	Lidové noviny	Hospodářské noviny/IHNED.cz	celkem
česká majorita										
policie ČR (mluvčí)	8/5	1/1	9/1	2	3/1	2	2/1	0	0	27/9
ministerstvo vnitra (mluvčí)	2/2	4/1	3	0/1	1	2	3/1	0	0	15/5
ministerstvo zahraničí (mluvčí)	3	1	1	1	1	1	2	0	0	10
kritik islámu	1/5	0/7	2/1	1	2/2	1/2	2	0	0/1	6/21
zástupci jiných církví	4	0	2	0/1	0	0	0	0	0	6/1
státní zástupci (mluvčí ústavního soudu)	1	1	2/1	0/1	0	1	0	0	0	5/2
odborníci	2	0	1/1	2/2	0	0	1	0	0	6/3
jiní	1	1	0	0	1	0	1	0	0	4
muslimská minorita										
aktéři události	3	4	4	1	1	3	1	0	2	19
diplomaté	4/2	3/1	3	1	2	3	1/1	0	2	17/4
reprezentanti muslimů v ČR	2/1	5/1	7	4	1	3	1	1	0	24/2
muslimové žijící v ČR	2	0	2	2	0	0	0	1	0	7
odkaz na jiná média ¹³³	6	3	3	1	1	2	1	0	0	17

¹³³ Kromě The Jakarta Post, České televize a deníku SME citovaly dva texty také z knihy B. Philipse.

³⁹ To odpovídá dělení Hartleyho a Fiska (1996) na zprostředkovaný a institucionalizovaný typ názorů, mezi nimiž převládaly ty zprostředkované, tedy přímé citace.

⁴⁰ Podrobněji v kvalitativní části analýzy.

Média publikovala 69 přímých citací zástupců muslimů k události, včetně tří studujících v ČR, kteří komentovali především stížnost na průběh zásahu a protestní modlitbu. V 78 citacích se ke kauze vyjadřovali zástupci majority. V 88 % případů se jednalo o vysoce postavené oficiální zástupce českého státu, mluvčí ministerstev a Ústavního soudu. Kromě oficiálních zdrojů byli přímo citováni tři představitelé církví (nejčastěji T. Halík), tři odborníci (arabisté), anonymizovaný zdroj blízký vyšetřování a recepční hotelu sousedícího s mešitou, ve které zásah probíhal. Názory širší veřejnosti na událost zkoumaná média nepřinesla a necitovala ani žádné náhodné svědky zásahu, což naznačuje, že zpravidla pracovala pouze s agenturními zdroji. Mezi zveřejněnými citacemi, s výjimkou prohlášení zástupců církví, nebyly takové, jež by zásah výrazně odsoudily nebo vyjadřovaly porozumění pro pocit poškození muslimských věřících. Zkoumaná média nezveřejnila ani výpovědi, které by naznačovaly alternativní výklad či zdůvodnění úvodní události kauzy. S výjimkou jednoho odkazu na kritický text ve slovenském deníku *SME* (viz níže) média neuváděla ani to, jak o události informovala jiná zahraniční média.

Je zřejmé, že událost byla reprezentována z pohledu majoritní populace, především na základě oficiálních prohlášení zdrojů policejních, ministerstva vnitra a zahraničí. Lze tedy hovořit o vysoké míře institucionalizace prezentovaných názorů a skrze použité názory byl i zásah institucionalizován. Tento výklad byl vytvářen odkazy na složky Policie ČR, BIS a ÚOOZ, což v očích čtenářů mohlože přispívat ke stvrzení správnosti zveřejněné reprezentace kauzy i podpořit zdání její závažnosti a důležitosti. Právě vzhledem k tomu, že mezi použitými zdroji převládají „státní orgány“, je většina citací spojena s ospravedlněním zásahu.⁴¹ Jistou ambivalenci v tomto kontextu vykazuje výrok ministra Chovance, který sice připustil, že se zásah odehrál v nevhodnou dobu,⁴² ale zároveň zdůraznil, že každý musí dodržovat české zákony a přijal výsledek prověření postupu jako korektního. Jeho postoj podpořil mediální reprezentaci jednání muslimů v mešitě, jež bylo popisováno jako nezákonné a potenciálně nebezpečné (podrobněji níže). Ve spojitosti s událostí tak docházelo ke stigmatizaci muslimů a islámu. Protikladné a se zásahem nesouhlasné výroky zástupců jiných církví (židovské, křesťanské) byly ve vzorku tak ojedinělé, že svojí přítomností nemohly hegemonii negativní reprezentace kauzy a věřících islámu jako potenciálního postrachu veřejnosti⁴³ výrazněji narušit.

⁴¹ Všechny texty zaměřené na informaci o prověření postupu policejních složek při zásahu (a nejen tyto) tvrdí, že měl adekvátní průběh.

⁴² Kromě uvedeného Chovanec přenáší vinu za protesty proti zásahu na média, když ne zcela srozumitelně uvádí: „Asi nejen mně, ale i odborné veřejnosti zásah přišel neadekvátní z mediálního pohledu.“ Taktéž tuto citaci převzalo více zkoumaných médií. In *Zásah policie v mešitě byl mediálně neadekvátní, říká Chovanec*. Lidovky.cz. 29. 4. 2014.

⁴³ Užíváme v tomto kontextu označení S. Cohena (2002) etablované v teorii morální paniky. Za tu však vzhledem k malému rozsahu nelze medializaci kauzy označit.

6. Tematické rámcování kauzy

Již jsme naznačily, že událost byla ve zkoumaných médiích reprezentována konformně s oficiálním pojetím a nevyznívala vzhledem k muslimům příznivě. Proto jsme se zajímaly o její tematizaci a o atributy, které skrze její mediální reprezentaci byly muslimům přisobovány. Podstatné je, nejen jaká témata byla dominantní, ale i do jakých obecnějších tematických rámců byla kauza ukotvena.

Podle teorie nastolování témat (agenda-setting) formulované začátkem sedmdesátých let McCombsem a Shawem (1991) existují témata a události, o kterých média záměrně informují častěji a opakovaně, a jiné, které zůstávají opomíjeny. Agenda-setting druhého stupně přichází s analýzou atributů, tematických rámců a kontextů, do nichž jsou prezentované události ukotveny. Jejich užitím média příjemcům naznačují, v jakých kategoriích mají o událostech přemýšlet (McCombs, 2004). V našem výzkumu se soustředíme na rovinu tematických rámců (tzv. framing analysis). V procesu rámcování (framing)⁴⁴ dochází při zpracování události v médiu k tomu, že některé její aspekty/atributy jsou novináři zvýznamněny a jiné upozaděny. Podle McCombse (2004) má rámec charakter dominantní perspektivy/diskurzu, ve kterém se o objektu pojednává,⁴⁵ a je jeho speciálním komplexním atributem. Rámce objekt ukotvují a naznačují možné dekodování sdělovaných informací příjemci. Rámcování je proto projevem společenské moci, neboť při něm dochází k reprodukci médiem šířené ideologie, případně dominantního společenského diskurzu.

V části věnované tematické analýze jsme výzkumné jednotky kategorizovaly na základě jejich obsahu. Postupem bottom-up⁴⁶ jsme v textech identifikovaly osm ka-

⁴⁴ Existuje více pojetí rámcování, v sociologii je spojováno s knihou *Frame Analysis*, ve které Goffman (1974) považuje rámec za základní kognitivní schéma organizace a interpretace skutečnosti nezbytný pro orientaci jedince v každodennosti. Aktuální mediální studia zpravidla citují Entmana (1993), Reese (2003) nebo Gorpa (2005).

⁴⁵ Podle Mahera (2003) je rámec širším konceptem přímo určujícím a strukturujícím objekt.

⁴⁶ To znamená, že jednotlivé tematické kategorie byly vytvořeny na základě zpracování výzkumného souboru (nikoli a priori) a jsou vyvozeny z obsahu zkoumaných textů.

⁴⁷ Jedná se o témata: *zásah, nepřiměřený průběh, prověření postupu, nota-stížnost, obvinění, protestní modlitba, nenávistná kniha, Mein Kampf, protimuslimské nálady*. Kategorie zásah odkazuje na sdělení o úvodní události kauzy z 25. 4. 2014 ve dvou pražských mešitách, jejím průběhu a účastnících, odkaz na oficiální zdůvodnění zásahu, případně identifikaci obviněné osoby. Do kategorie *nepřiměřený průběh* byla zařazena sdělení naznačující, že průběh zásahu byl příliš razantní, nepřiměřený či nevhodně načasovaný. Texty z kategorie *prověření postupu* policie informují o prověření Útvaru pro odhalování organizovaného zločinu při zásahu v mešitách, o vyjádřeních policejního prezidenta T. Tuhého a ministra vnitra M. Chovance k události. Kategorie *nota-stížnost* obsahuje jednak sdělení o diplomatické nótě indonéského velvyslanectví ohledně postupu zasahujících vůči přítomným diplomatům, jednak o ústavní stížnosti Ústředí muslimských obcí na zásah, respektive o jejím zamítnutí Ústavním soudem. Do kategorie *protestní modlitba* byla kategorizována sdělení o pátečním modlitebním setkání muslimů v Praze na Letné týden po zásahu. *Nenávistná kniha* je kategorie odkazující k informacím o knize B. Philipse *Základy Tauhídu*, případně o jejím autorovi, označovaném za radikála s extrémními názory. Rámec *Mein Kampf* přináší základní údaje o soudním sporu o prodej nekomentovaného vydání tohoto Hitlerova díla v roce 2000 v ČR. Texty kategorie *protimuslimské nálady* upozorňují na poškozování pověsti muslimů v ČR a vzbuzování antipatií české veřejnosti vůči nim.

tegorií (témat)⁴⁷, které zde figurovaly na pozici hlavního či vedlejšího tématu. U každé výzkumné jednotky jsme kódovaly jednu hlavní tematickou kategorii, která mohla být rozvíjena i více vedlejšími. Zatímco kategorie: *prověření postupu*, *nóta-stížnost*, *protestní modlitba* figurovaly především na pozici hlavního tématu, kategorie *nenávidná kniha*, *nepřiměřený průběh* a *protimuslimské nálady* patřily k vedlejším. Současně se některá témata často vyskytovala v kontextu jiných, např. hlavní téma *obvinění* bylo zpravidla rozvíjeno vedlejším tématem *nenávidná kniha*; informace o *prověření postupu* byla často doplněna jak informací o *zásahu*, tak naznačením *nepřiměřeného průběhu* apod. Zcela specifickým vedlejším tématem bylo informování o soudním sporu o vydání knihy *Mein Kampf*. Některá média je použila hned při prvním informování o zásahu a rozvíjela tak informace o *obvinění* z vydání a šíření „rasistické“ knihy. Právě takovéto prvotní ukotvení připsalo události jednoznačně negativní atribut a vytvářelo rámec bezpečnostní hrozby (podrobněji níže). V zastoupení jednotlivých témat mezi zkoumanými tituly ani v jejich rozložení na pozici hlavního či vedlejšího tématu jsme neodhalily zásadní rozdíly. Některá témata ale tištěné tituly akcentovaly méně než internetové servery, což patrně souviselo i s tím, že kauzu pokrývaly méně než elektronické zdroje a současně publikovaly více publicistických textů.

Nejčteněji zastoupené téma *nepřiměřený průběh* jsme identifikovaly ve více než polovině (55 %) textů, ale téměř výhradně na pozici vedlejšího tématu (podrobněji níže). Naopak kategorie odkazující k *prověření* správnosti *postupu* při zásahu tvořila zpravidla téma hlavní. Právě tyto dvě kategorie přitom lze proti sobě postavit jako zástupce oficiální linie výkladu souhlasné s policejní interpretací (*prověření postupu*) a opozitní reprezentaci naznačující, že státní složky mohly při zásahu postupovat neadekvátně (*nepřiměřený průběh*). Zatímco ale informace o *prověření postupu* byly médiu sdělovány na pozici titulku, perexu či prvního odstavce, především jako hlavní sdělení textu, naznačení nesouhlasu se zásahem či jeho otevřená kritika bylo zpravidla doplňujícím sdělením. Přestože výhrady k zásahu zazněly od různých subjektů i členů jiných náboženství (viz výše), novináři v textech opakovaně uváděli, že: „muslimská komunita jej považuje za neadekvátní“⁴⁸, čímž stavěli věřící islámu do opozice proti nemuslimům – *nám*.

Výjimku v tomto tvořily pouze publicistické texty, ve kterých (v pěti ze šesti případů) figuroval tematický rámec *nepřiměřený průběh* na pozici hlavního tématu sdělení. Podobně tomu bylo v textu zveřejněném serverem Deník.cz odkazujícím na materiál slovenského deníku *SME*, který zásah označil za neprofesionální.⁴⁹ Nařízení prověřit policejní postup a snaha zjistit, zda nedošlo při zásahu k chybám, mohly být vnímány jako vstřícný postoj vrcholných politiků ČR vzhledem k muslimské menšině. V okamžiku, kdy špičky policejních složek a ministr vnitra v návaznosti na videozáznam akce deklarovaly nepochybení zasahující jednotky,⁵⁰ zkoumaná média výsledek přijala bez jakékoli kritické reflexe⁵¹ a v následujících dnech kauzu v podstatě přestala pokrývat.⁵²

⁴⁸ Stovky muslimů protestovaly v Praze proti zásahu policie. *Novinky.cz*. 2. 5. 2014.

⁴⁹ Byl to přešlap, píše Slováci o zásahu policie v pražském islámském centru. *Deník.cz*. 5. 5. 2014.

⁵⁰ Např. Policie: Zásah v islámském centru byl v pořádku. *Novinky.cz*. 6. 5. 2014. Nebo Protimafiánský útvar při razii v mešitě nechyboval, rozhodl policejní prezident. *Lidovky.cz*. 4. 6. 2014.

Tabulka 4: **Tematické zaměření článků** (hlavní/vedlejší téma)

Téma	Aktualne.cz	iDnes.cz	Lidovky.cz	Deník.cz	Právo	MF Dnes	Novinky.cz	Lidové noviny	Hospodářské noviny/IHNED.cz	celkem
nepřiměřený průběh	2/6	1/4	-/9	1/2	-/5	1/4	-/4	2/-	1/1	8/35
zásah	1/8	2/6	1/8	1/6	1/2	1/-	1/3	-/-	1/-	9/33
nenávislná kniha	-/8	2/1	1/4	-/2	-/2	1/5	-/2	-/3	-/2	4/29
nóta-stížnost	4/4	2/2	3/-	3/2	3/2	-	2/1	-	-	18/11
prověření postupu	5/2	4/-	4/-	3/-	3/1	-	1/-	-	-	20/3
protestní modlitba	2/3	2/1	2/-	1/-	-	2/-	1/-	1/-	-	10/4
trestní obvinění	2/1	1/2	2/1	-/1	1/-	-/1	2/-	-	-	7/4
protimuslimské nálady	-/4	-/1	-/1	-/1	-	-	-/1	-/3		-/11
Mein Kampf	-/2	-/2	-/1		-		-		-/1	-/5
jiné	1/3	-/1	-/-	-	-	2/1	-	-/1	-	3/6
Tematický rámeček:										
bezpečnostní hrozba	10	7	11	5	7	5	6	2	2	55
Celkem textů	18	14	13	9	8	7	7	3	2	81

Od počátku reprezentace kauzy média přetiskovala obvinění: „z propagace hnutí k potlačení práv člověka“ a vysvětlí: „...důvodem zásahu je podezření vydání knihy šířící svým obsahem rasismus, antisemitismus, xenofobii a násilí proti takzvaným méněcenným rasám“.⁵³ Na knihu B. Philipse *Základy Tauhídu* ale nejprve odkazovala neadresně, pravděpodobně v návaznosti na deklaraci mluvčího ÚOOZ nedělat jí propagaci.⁵⁴ Kniha byla popisována jako titul šířící rasismus, antisemitismus a xenofobii,⁵⁵ případně jako publikace s extrémními názory. Až postupně některá média uvá-

⁵¹ Na Aktuálně.cz jsou dokonce kritické atributy postupu „nepřiměřený a špatně načasovaný“ dány do uvozovek; *Policejní záznam boří stížnost na zásah ÚOOZ v mešitě*. 6. 5. 2014.

⁵² Čtyři zkoumaná média s odstupem času přinesla zprávu, že Ústavní soud zamítl stížnost muslimů proti razii.

⁵³ *Zátah v mešitě. Policisté chtěli, aby chom měli hlavu dole, říká svědek*. Lidovky.cz. 25. 4. 2014

⁵⁴ Kniha byla v době zásahu dostupná již dva roky např. prostřednictvím internetového prodejce Kosmas.cz.

⁵⁵ Např. „Kniha, která šíří rasismus, antisemitismus a xenofobii přiměla kriminalisty zatknout minimálně pět lidí přímo uprostřed hlavní páteční modlitby v pražské budově islámské nadace. Kromě toho policisté z ÚOOZ provádějí domovní prohlídky u podezřelých.“ *Hospodářské noviny*. 25. 4. 2014 (perex).

děla název titulu a výňatky z obsahu i údaje o autorovi, včetně informace, že údajně nemá přístup do některých států EU.⁵⁶ Bez ohledu na to, zda kniha obsahuje sporné pasáže či nikoli, zkoumané texty evokují, že o jejím vydání rozhodovali všichni (pražští) muslimové (nebo alespoň členové Muslimské obce) a schvalují její obsah. Řada příspěvků tak implicitně naznačuje deviaci odehrávající se v rámci české muslimské komunity⁵⁷ a na půdě modliteben zvláště.

Tato interpretace patrně vychází z odkazů na bývalého konvertitu k islámu, dnes však jeho výrazného kritika, Lukáše Lhořana,⁵⁸ kterého zmínilo 27 (33 %) zkoumaných textů. Takto vysoká frekvence odkazů je poměrně překvapivá, neboť se na první pohled jedná o osobu, jež se zásahem nemá žádnou spojitost. Od počátku kauzy, kdy dochází k jejímu primárnímu zarámování médií, je novináři využíván jako důvěryhodný zdroj informací. Například článek z 27. dubna uveřejněný na *Novinky.cz* začíná: „Podle informací bývalého muslima Lukáše Lhořana by mužem obviněným po pátečním zásahu v Islámské nadaci v Praze měl být její ředitel a místopředseda Ústředí muslimských obcí v ČR Vladimír Sánka (55).“⁵⁹ O den dříve nejen tento server uvedl: „Policie měla údajně v mešitách zasahovat kvůli knize *Základy Tauhídu – Islámský koncept Boha*. Bývalý muslim Lukáš Lhořan v pátek řekl, že kvůli knize nedávno podal trestní oznámení. Podle něj jsou v ní extrémní muslimské názory a vydalo ji Ústředí muslimských obcí v ČR s Islámskou nadací.“⁶⁰ Vzhledem k tomu, že informace publikované více médií se v odkazech na výroky Lhořana shodují, je pravděpodobné, že je obsahovala zdrojová zpráva vydaná ČTK,⁶¹ se kterou novináři pracovali a rutinně ji převzali.

Žádné z médií nezveřejnilo systematickou odbornou recenzi knihy. Pouze v jednom z textů *iDnes.cz* je naznačeno, že její „závadnost“ nemusí být jednoznačně prokazatelná.⁶² Nabízí se proto otázka, zda se kniha nestala pouhou záminkou policejního zásahu. Když ale ministr vnitra přijal výsledky prověření akce jako korektní, zkoumaná média událost částečně přerámcovala na „osobní“ spor Lhořana a Sánky. Naznačuje to např. formulace serveru *deník.cz*: „Podle informací médií mohl zásah souviset s knihou *Základy Tauhídu – Islámský koncept Boha*. Bývalý muslim Lukáš Lhořan uvedl, že jsou v ní extrémní muslimské názory, nedávno kvůli knize podal trestní oznámení. Naopak na Lhořana už dříve a opakovaně podal trestní oznámení

⁵⁶ Např. *Po zásahu v Islámské nadaci: Policie obvinila jednoho Čecha*. *Aktuálně.cz*. 26. 4. 2014.

⁵⁷ Přejímáme toto označení, neboť jej používají zkoumaná média. Aktuální poznatky o muslimech žijících v ČR však ukazují, že není takto organizovaná (Topinka, 2016).

⁵⁸ Lukáš Lhořan, arabista a konvertita k islámu činný ve vedení muslimských organizací v ČR, se v roce 2012 přihlásil ke křesťanství a stal se zásadním odpůrcem islámu. V roce 2014 podal trestní oznámení na českou Muslimskou obec pro vydání knihy B. Philipse *Základy Tauhídu*. Momentálně se angažuje např. v rámci hnutí Islám v ČR nechceme.

⁵⁹ *Obviněným po zásahu v Islámské nadaci má být její šéf*. *Novinky.cz*. 27. 4. 2014.

⁶⁰ Policisté zadrželi a obvinili člověka kvůli knize šířící rasismus. *Novinky.cz*. 26. 4. 2014.

⁶¹ Dokonce bychom mohli spekulovat o tom, zda jim prohlášení sám nenabídl, protože zásah očekával?

⁶² „...otázkou je jestli najdou znalce, který podpoří jejich konstrukci obvinění. Známý orientalista Bronislav Ostránský z Akademie věd několikrát poznamenal, že jeho kolegové mají spíše tendenci muslimy hájit.“ *Obviněný po zásahu v mešitě promluvil: Nám ta kniha nepřišla zlá*. *iDnes.cz*. 25. 7. 2014.

ředitel Islámského centra v Praze Vladimír Sářka.⁶³ To však „škraloup“, který na muslimské menšině⁶⁴ ulpěl, nesmazává, spíše utvrzuje její a priori předpokládanou a médií implicitně avizovanou problémovost. Ostatně nejen van Dijk (1991) dokládá, že v obecném diskurzu majoritních médií jsou zástupci menšin spojováni především s negativními tématy nebo reprezentováni jako potenciální ohrožení většinové společnosti.

7. „Přece tam ta policie nevrhla jen tak“

Prostřednictvím metody interpretativního čtení jsme identifikovaly jeden obecný tematický rámec (ve smyslu framingu van Gorpa, 2005⁶⁵), do kterého byly zkoumanými médii jednotlivé události kauzy ukotveny. Označily jsme je jako *bezpečnostní hrozbu*,⁶⁶ neboť přiřazené výzkumné jednotky odkazovaly k nárůstu rizika radikalizace stoupců islámu (případně islámských fundamentalistů⁶⁷). Tematický rámec bezpečnostní hrozby a potenciálního nebezpečí pro českou společnost byl konstruován prostřednictvím informací o zásahu ozbrojených policejních složek, o obvinění z nelegálního jednání, ale i protestem proti němu. Už samotná skutečnost, že aktéry události byli příslušníci Útvaru pro odhalování organizovaného zločinu, naznačuje závažnost situace. Rámec bezpečnostní hrozby byl často akcentován již v titulcích⁶⁸, informováním o maskovaném vzhledu policistů⁶⁹, jejich postupu⁷⁰ i o počtu zadržených⁷¹ v místech setkávání muslimů: „Podle zpravodajů nejprve policisté při zásahu v Islámské nadaci v centru Prahy odvezli v antonu pět spoutaných mužů, pak ovšem

⁶³ Chovanec: *Chápu rozhořčení muslimů, ale policejní zásah byl v pořádku*. Deník.cz. 9. 5. 2014.

⁶⁴ Paradoxně obviněným byl 55letý muž s českým státním občanstvím (Čech). Jeho jméno (V. Sářka) média zveřejnila až tři dny po zásahu.

⁶⁵ „Rámce nepředstavují cosi, co je přítomné ve zpravodajském textu, nezávisle na čtenářích textů. Rámcování, nakonec, vyžaduje přispění individua k propojení prostředků rámcování a zvýznamňování textu s rámcem jako kulturním jevem, navzdory tomu, že novináři mohou vytvářet zprávu záměrně z určitého rámce, aniž by samotný rámec do textu zahrnuli.“ (van Gorp 2005, 487)

⁶⁶ Podobně jsme mohly zvolit označení *potenciální hrozba* či *muslimské nebezpečí* či *muslimský extremismus*.

⁶⁷ Na rozdíl od islamizace, kterou Velký sociologický slovník specifikuje jako: „obnovu a rozvoj muslimské společnosti podle hodnot islámu“, usiluje islámský fundamentalismus o: „návrat k základu islámského náboženství, ke koránu, a k dalším zdrojům šaría ... požaduje obnovu čistoty islámu, islámské kultury a v politické oblasti posílení islámské civilizace.“ (Linhart a kol., 1996, s. 326).

⁶⁸ Např. *Policisté zatýkali v muslimských modlitebnách*. Právo. 26. 4. 2014.

⁶⁹ „Policisté byli v plné zbroji a s maskami na obličejích. Vypadali jako příslušníci indonéské protiteroristické jednotky Densus 88.“ In *Indonésie kvůli pražské mešitě představovala českého diplomata*. Aktuálně.cz.

⁷⁰ Např. „policie nás zajistila a lustrovala. Pořád jsme dostávali pokyn, abychom měli hlavu dole.“ In *Policejní manévry. Kriminální zasahují v metropoli kvůli rasistické knize*. iDnes. 25. 4. 2014; nebo „Stay at your positions, or will be shoot!“ In *Muslimové chystají stížnost na policii kvůli zásahu během modliteb*, iDnes.cz. 27. 4. 2014; „Ještě po půlnoci v okolí parkovalo osm policejních aut a u vchodu k nadaci hlídkovala dvojice členů zásahové jednotky.“ In *Uprostřed modlitby přímo v mešitě. Rázie kvůli šíření antisemitismu?* 26. 4. 2014.

⁷¹ Během akce zadržela policie desítky lidí.

odváželi další zadržené. Jejich počet se tak celkem pohyboval kolem deseti. Další média uváděla, že se počet zatčených pohyboval mezi 15 a 20.⁷²

Další skutečností, která přispívala ke konstruování události jako řešení bezpečnostní hrozby, bylo užití odkazů na prohlášení T. Tuhého, podle nějž policisté předpokládali, že lidé v místě zásahu mohli mít u sebe zbraně.⁷³ Spekulace o přítomnosti zbraní společně s ne zcela objasněným pozadím události přispívaly k interpretaci akce jako zásahu proti teroristickým buňkám. Upozornění médií „na nekalé aktivity muslimů“⁷⁴ příjemci mohli dekódovat tak, že šlo o závažný trestný čin.

Přítomnost rámcování kauzy jako bezpečnostní hrozby jsme identifikovaly ve dvou třetinách (68 %) zkoumaných textů, přitom řada z nich obsahovala zcela explicitní vyjádření. Méně bylo přítomné v textech zveřejněných na serveru Aktuálně.cz (v 56 %) a v publicistice (v 50 %). To může souviset s tím, že zatímco zpravodajské texty převážně přejímaly policejní výklad události postavený na obhájení oprávněnosti a správnosti provedení zásahu, publicistické texty tuto „oficiální“ verzi události zpochybňovaly. Jeden si přímo v titulku kladl otázku, zda: „Měl tak velký zásah policie pouze ‚zatknout‘ knihu?“⁷⁵ Ačkoli byly k policii zpravidla kritické⁷⁶ ani jejich autoři se nevyhnuli reprodukování spojení islámu s ohrožením.⁷⁷ „Výsledek oné nešťastné razie? Lidé mluví o ‚islámské hrozbě‘, o tom, jak muslimům nevěří, jak by se u nás měly zakázat šátky, mešity atd. Roste xenofobie.“⁷⁸

Implicitně naznačovaná hrozba zakódovaná do tematického rámce vystupuje například v textu Aktualne.cz v mezititulku „Strach před nárůstem extremismu“. Přispívá k němu i citace T. Halíka: „Ale pokud už je tam trestní oznámení, může to svědčit o tom, že jsou v té komunitě nějaké problematické jevy...“⁷⁹ Paradoxně to byl právě on, kdo po zásahu vyjádřil nesouhlas s jeho provedením, a i v tomto textu je zmíněno, že jej označil za hřích.

Interpretaci události jako zásahu proti závažnému ohrožení nahrává obrazová složka zkoumaných sdělení. Měly jsme k dispozici pouze materiály z internetových serverů, kterým dominovaly fotografie maskovaných členů zásahové jednotky a zadržovaných (v poutech). Zkoumaná internetová média zveřejnila celkem 162 snímků. Většina (68 %) z nich zobrazovala policisty nebo osoby zadržené v průběhu zásahu. Variabilita fotografií nebyla příliš vysoká a jednotlivá média opakovaně užívala stejné záběry (i s delším časovým odstupem). Tato praxe byla nejvýraznější u serveru Ak-

⁷² *Policejní manévry. Kriminální zasahují v metropoli kvůli rasistické knize.* iDnes.cz. 25. 4. 2014.

⁷³ „Byla tam bezpečnostní rizika, která ten zásah odůvodňovala, konkrétně šlo o podezření na držení střelných zbraní,“ řekl k tomu Právo zdroj blízký vyšetřování.“ In *Policie přišla do mešity před modlitbou, hájí ji Chovanec.* Právo. 7. 5. 2014.

⁷⁴ *Hřích policie v mešitě odstartoval antiislámskou propagandu.* Aktuálně.cz. 8. 5. 2014.

⁷⁵ MF Dnes. 5. 5. 2014.

⁷⁶ Např.: „Spoléhat na zdravý rozum policistů nelze.“ In *Zrušit ideozločiny.* Hospodářské noviny. 5. 5. 2014.

⁷⁷ Např.: „Nelze tvrdit, že prostředí mešit není rizikové. Nemáme sice s muslimskou populací problémy jako v Británii, Německu nebo Rakousku, ale jistá míra opatrnosti na místě je.“ In *Zrušit ideozločiny.* Hospodářské noviny, 5. 5. 2014.

⁷⁸ *Hřích policie v mešitě odstartoval antiislámskou propagandu.* Aktualne.cz 8. 5. 2014.

⁷⁹ *Modlitba jako protest: Před vnitřem se sešlo 300 muslimů.* Aktuálně.cz. 2. 5. 2014.

tuálně.cz, který použil takový snímek i k článku o modlitbě na Letné⁸⁰. Druhou výraznější skupinu tvořily záběry modlících se věřících pořízené pravděpodobně v průběhu protestní modlitby týden po zásahu. Snímky zobrazující jiné osoby nebo (muslimské sakrální) objekty tvořily pětinu zveřejněných.

Tabulka 5: Počet zveřejněných fotografií a jejich obsah

Obsah fotografií	Aktualne.cz	iDnes.cz	Lidovky.cz	Deník.cz	Novinky.cz	IHNED.cz	celkem ¹³⁴
celkem fotografií	76	39	21	12	13	1	162
maskovaní zasahující	13	18	10	6	5	1	53
zadržení (+ s pouty)	13	9+2	7+2	3	5+5	1	47
policisté (policejní vůz)	7	3			1		11
modlící se skupina + jedinci	15+1	6+2	3	2+1	1		31
záběry z protestní modlitby	13		3				16
Dítě	6	3	1		1	1	12
Mešita	1	4	1		1		7
Základy Tauhídu	1	1			4		6
T. Halík	1	1					2
M. Chovanec			1	1			2
V. Sářka		1					1
jiné osoby ¹³⁵	1		1			1	3
Jiné	5	2	4			1	12

¹³⁴ Součet hodnot v řádcích neodpovídá celkovému počtu snímků, protože některé fotografie byly kódovány do více kategorií, nejčastěji se společně vyskytovali maskovaní zasahující a zadržená osoba.

¹³⁵ Osama Hadrous, B. Philips, T. Tuhý.

Mediální reprezentací kauzy byl vzbuzován pocit nebezpečí, neboť média opakovaně psala o ohrožení základních svobod a práv člověka ze strany těch, kteří se scházejí v prostorách Islámské obce v Praze. Jako důkaz pro tuto spekulaci bylo využíváno právě vydání a šíření dané knihy.⁸¹ Publikované články spojují aktéry události (mus-

⁸⁰ *Letná místo mešity. Muslimové po zásahu chystají protest.* Aktuálně.cz. 1. 5. 2014

⁸¹ Explicitně jinakost a nebezpečnost autora avizuje např. titulek serveru Lidovky.cz (2014e): *Knihá radikálního kazatele, který schvaluje kamenování.*

limské věřící) s ideologiemi rasismu a antisemitismu a xenofobními postoji, a tak jim připisují negativní označení. Prostřednictvím reprodukování stereotypu potenciálně nebezpečných muslimů působících přímo v centru České republiky dochází ke stigmatizaci zmíněné náboženské organizace i muslimů obecně. Současně je konstruován tematický rámec bezpečnostního ohrožení české / evropské / křesťanské kultury / civilizace / společnosti. Obraz náboženských a etnických menšin je přitom v médiích často konstruován s důrazem na jejich kulturní odlišnost, jež je prezentována jako zdroj ohrožení vlastní kultury, jejích hodnot a norem. Tyto praktiky označuje van Dijk (1991) za tzv. nový rasismus, který nachází jak ve veřejném, tak i v politickém diskurzu.

Negativní tematické rámcování kauzy a přítomnost diskurzu reprodukcujícího potenciální nebezpečí skryté uvnitř muslimské menšiny koresponduje s poznatky jiných studií o jejím obrazu v majoritních médiích.⁸² V naprosté většině publikovaných textů je přítomen odkaz na represivní složku zastupující českou společnost proti nepřátelské „muslimské komunitě“. To koresponduje s van Dijkovými (1987) poznatky o tendenci médií zobrazovat menšiny ve spojení s konfliktními tématy, především v souvislosti s ohrožením hodnot majoritní populace a zvyku informovat o nich v opozicích *my* (majorita) versus *oni* (minorita). Toto vyznění je navíc intenzifikováno opakovanou medializací sdělení napříč zkoumanými tituly. To může přispívat k šíření předpojatosti vůči islámu a jeho stoupencům mezi příjemci mediálních obsahů. Navíc může taková reprezentace vyvolávat obavy či pocit strachu u těch, kteří o události a o islámu obecně nejsou dostatečně informováni z jiných zdrojů.

Současně je ale třeba uvést, že zkoumaná média v textech souvisejících s kauzou neinformovala zavádějícím způsobem, například skrze mísení o islámu a islamismu nebo spojování kauzy s radikálním fundamentalismem apod., jak na to upozorňuje například Hesová (2016). Jakkoli lze v informování o kauze vysledovat i některé znaky over-reportingu, jak jej popisuje Cohen (2002) v teorii morální paniky, nebyla její medializace tak intenzivní, aby ji bylo možné za vzbuzování morální paniky označit. Na druhou stranu je třeba připomenout, že zásah v objektech Islámské nadace proběhl přibližně rok před tzv. migrační krizí, a neodehrával se tedy v kontextu zjištěných negativních emocí adresovaných muslimům v roce 2015 a 2016.

8. Mediální reprezentace události z pohledu českých muslimů

V druhé části výzkumného šetření jsme se zaměřily na to, jak mediální obraz zásahu v pražských mešitách 25. 4. 2014 interpretovali muslimové žijící v České republice a jak se jejich interpretace události liší od její (výše popsané) mediální reprezentace. Naším cílem bylo zjistit, jak muslimové žijící v České republice hodnotí informování českých médií o islámu obecně a jak vnímali mediální reprezentaci vybrané kauzy. Soustředily jsme se nejen na to, jaká témata spojovaná médii s islámem považují za důležitá, ale i na to, jaké údaje podle nich v informování o policejním zásahu chyběly.

Jako komunikační partnery jsme vybíraly osoby, které se veřejně hlásí k islámu, označují se za muslimy⁸³ a žily na území ČR déle než dva roky, takže zde byli přítomni v době události. Mezi dotazovanými byli jak čeští konvertité k islámu, tak cizinci. Pro-

⁸² Viz výše, např. Křížová (2007).

tože pro dotazované bylo zásadní dodržení jejich anonymity, uvádíme (v tabulce č. 6) jen základní sociodemografické údaje bez bližší specifikace místa jejich pobytu a profese. Do vzorku jsme zahrnuly nejen řadové muslimské věřící, ale i jejich reprezentanty aktivně se podílející na organizování života Muslimské obce v ČR. Mezi dotazovanými jsou osoby žijící v pěti různých městech (nejen v Praze či Brně) i přímí účastníci zásahu, nejen ti, kteří o něm věděli pouze zprostředkovaně.

Tabulka 6: Profily komunikačních partnerů

	pohlaví	věk	vzdělání ¹³⁶	pobyt v ČR / země původu	znalost českého jazyka	praktikující	angažovaný	přítomnost události	povědomí o události	znalost knihy	profese
P1	M	36	VŠ	10 let/Maroko	velmi dobrá	Ne	Ne	Ne	střední	nezná, nečetl	OSVČ
P2	M	26	VŠ	narozen v ČR	rodilý mluvčí	Ano od 15 let	Ano	Ne	vysoké	četl	Student
P3	M	40+	VŠ	7 let/Maroko	velmi dobrá	Ne	Ne	Ne	střední	nečetl	zaměstnanec - v čajovně
P4	M	50+	SŠ	přes 10 let	dobrá	Ano	Ano	Ne	nízké	nečetl	OSVČ
P5	M	37	SŠ	10 let/Libanon	velmi dobrá	Ano	Ne	Ne	vysoké	nečetl	zaměstnanec - prodavač
P6	M	52	SŠ	6 let/Alžírsko	dobrá	Ano	Ne	Ne	nízké	nečetl, nezná	zaměstnanec - prodavač
P7	M	55	VŠ	přes 30 let/ Sýrie	velmi dobrá	Ano	Ne	Ne	nízké	zná, nečetl	zaměstnanec - prodavač
P8	Ž	25	VL	narozena v ČR	rodilá mluvčí	Ano od 16 let	Ne	Ne	nízké	nezná, nečetla	zaměstnanec-recepční
P9	M	35	VŠ	narozen v ČR	rodilý mluvčí	Ano od 15 let	Ano	Ne	vysoké	zná	student
P10	M	40	VŠ	asi 30 let/ Kuvajt	velmi dobrá	Ano	Ano	Ano	vysoké	četl	OSVČ
P11	M	40+	VŠ	18 let/ Palestina	velmi dobrá	Ano	Ano	Ano	vysoké		Zaměstnanec
P12	M	50	VŠ	26 let/Jemen	dobrá	Ano	Ano	Ne	vysoké	zná, nečetl	zaměstnanec Islámské nadace
P13	M	57	VŠ	narozen v ČR	rodilý mluvčí	Ano	Ano	Ne	vysoké	četl	zaměstnanec Islámské nadace
P14	Ž	28	VŠ	narozena v ČR	rodilá mluvčí	Ano	Ano	Ne	střední	zná, nečetla	student (Nj v Německu)

¹³⁶ Vzdělání jsme rozlišovaly jako: základní (ZŠ), středoškolské (SŠ), vysokoškolské (VŠ), výuční list (VL).

Dříve, než se zaměříme na reflexi mediální reprezentace kauzy vybranými muslimy, krátce nastíníme jejich povědomí o událostech, které se odehrály v Praze v dubnu 2014.⁸⁴ Tyto údaje považujeme za podstatné pro další interpretaci výpovědí našich informantů o zkoumaných mediálních obsazích, kterým se snažíme porozumět. Protože naším cílem nebylo zkoumat jejich názory na samotný zásah, omezíme se jen na základní údaje.

Všichni naši komunikační partneři disponovali alespoň základním povědomím⁸⁵ o kauze, dva byli přítomni samotnému zásahu. Polovina vzorku sledovala vývoj kauzy podrobně (až do doby vedení rozhovorů), zajímala se o její průběh a měla i informace od svých známých z osobní komunikace, neboť většina znala osobně někoho přítomného úvodní události. Postup policejních oddílů v objektech islámské nadace u nich vyvolal různé reakce, od pocitu lítosti či zklamání přes strach⁸⁶ a dojem stigmatizace až k naštvání a rozčilení. V zásadě všichni považovali zásah za nepřiměřený vzhledem k deklarovanému důvodu a bezohledný k věřícím islámu. Někteří označili zákrok za „bezprecedentní zásah do náboženských svobod“ (P13), demonstraci státní moci⁸⁷ a jasný signál, že komunita (muslimů v ČR) není majoritou přijímána jako součást české společnosti. Současně někteří uváděli, že by schválili, pokud by policejní jednotky zasahovaly proti radikálům.

Kromě informací „z první ruky“ byly pro všechny zdrojem zpráv o sledovaném zásahu především sociální sítě, televizní zpravodajství a zpravodajské servery, hlavně Novinky.cz. Mediální konzumace (zajímaly nás obsahy v českém jazyce) našich komunikačních partnerů byla do značné míry ovlivněna tím, zda se jednalo o Čecha nebo o cizince.⁸⁸ Zatímco všichni narození v ČR sledovali široké portfolio médií různého typu, naprostá většina ostatních (bez ohledu na délku pobytu zde a míru osvojení si českého jazyka) se omezovala na internetové zpravodajství (nejčastěji uváděné byly

⁸³ Do zkoumaného vzorku byly zahrnuty jak osoby, které byly s islámem spjaté od narození, tak konvertité. Vzorek obsahuje jak muslimy praktikující (dodržují normy týkající se islámu, jsou aktivně zapojeni do činnosti komunity a ochotni reprezentovat islám na veřejnosti), tak nepraktikující (ti, kteří sice byly v islámu socializováni, ale zpravidla po letech pobytu mimo mateřskou zemi nedodržují některá jeho pravidla a normy).

⁸⁴ Jakkoli disponujeme řadou dat o samotném průběhu události, jejím pozadí a dalším vývoji, v tomto textu s nimi podrobněji nepracujeme.

⁸⁵ Míru povědomí o události jsme kategorizovaly na základě informací od participantů jako: – nízká: participant ví o události, ale nevěnoval jí přílišnou pozornost; – střední: participant sledoval zveřejněné zprávy o události, ale nezabýval se jimi do hloubky a primárně je nevyhledával; – vysoká: participant se aktivně zajímal o zprávy související s kauzou a byl podrobně obeznámen s jejím průběhem, vyhledával si o ní informace.

⁸⁶ P11: „Já jsem myslel, že jsem ve válce, to bylo fakt válečný, já pocházím z oblasti, kde se válčilo, jsem z Palestiny, byl jsem dítě a tohleto byla fakt hrůza, co jsme tam zažili. ... normálně tam pohrozili, že nás zastřelí, když nebudeme spolupracovat, že budou střílet.“

⁸⁷ P2: „Tam šlo o to demonstrovat tu sílu, jako že my jsme stát a vy si dávejte na nás bacha.“

⁸⁸ P11: „Většina muslimů nesleduje česká média, neví, co se o nich píše, jak se o nich píše, co se tam odehrává, hodně muslimů. Teď už to lidi zajímá více, ale když to takhle řeknu, lidé sledují Al-Džazíru, protože sledují, co se děje v jejich zemích původu, v Sýrii, Iráku, to jsou mezinárodní zprávy, tam jsou války a tak.“

Novinky.cz a iDnes.cz), popřípadě sledovali některé televizní pořady. Kromě těchto byly uváděny internetové portály zpravodajských domů Al-Džazíra a Al-Arabíja. Současně většina dotazovaných uváděla jako podstatný zdroj informací o aktuálním dění sociální sítě (především Facebook).

Vzhledem k tomu, že jsme realizovaly rozhovory v období po zvýšeném mediálním zájmu o imigranty z převážně „muslimských zemí“, není překvapivé, že dotazovaní považovali obecně způsob informování českých médií o muslimech spíše za negativní a etnocentrické.⁸⁹ Sice připouštěli, že takové nejsou všechny publikované obsahy, ale pozitivně orientovaná sdělení vnímali spíše jako výjimky.⁹⁰ Uváděli také, že média by měla poskytovat ověřené a vyvážené informace o islámu,⁹¹ protože Češi o něm mnoho nevědí. Někteří v důsledku přemíry sdělení o tzv. migrační krizi a především negativistických diskusí na internetu nejenže omezovali sledování zpravodajství, ale i své aktivity na sociálních sítích, neboť se jich uvedené nenávislné výrocky osobně dotýkaly.⁹²

Přesto, že naši komunikační partneři vnímali informování českých médií o muslimech obecně jako spíše negativní, nelze zjednodušeně říci, že by plošně odmítali mediální reprezentaci sledované kauzy, spíše byli ke způsobu, jak o události informovala, kritičtí. Jejich hodnocení mediálního obrazu kauzy ovlivňovalo především to, kolik informací a z jakých zdrojů o událostech v Praze měli. Z tohoto hlediska je bylo možné rozdělit do dvou skupin. Jednu tvořili ti, kteří o kauze měli menší povědomí vytvořené pouze na základě údajů z médií,⁹³ příliš se o tyto události nezajímali a přijímali mediální obraz kauzy. Vyjadřuje to například výrok P6: „událost popsali asi tak, jak se to stalo“. Sdělení v médiích považovali za více či méně faktická a takto hodnotili i mediální obsahy,⁹⁴ které jsme použily jako podpůrné materiály v průběhu rozhovoru. Optikou Hallova triadického modelu dekodování bychom mohli říci, že realizovali tzv. preferované čtení a přijímali dominantní mediální výklad události. To současně naznačuje, že bez informací z jiných zdrojů než tradičních médií⁹⁵ bylo obtížné nahlížet mediální reprezentaci kauzy kriticky. Do jisté míry bylo pro tyto jedince obtížné

⁸⁹ P1: „Mladá fronta, Lidovky dobrý, ale v Blesku tam těm muslimům dávají.“

P4: „To je velká propaganda proti muslimům... zprávy v televizi nedělají správný obrázek, nemají respekt vůči menšinám, ale dvojnásobně metr na Čechy a muslimy. Nepíší z hlediska člověka, o kterém píšou, ale jen ze svého vlastního hlediska.“

⁹⁰ P1: „Ale někdy mám pocity, že ty média prostě nechtějí... ale i dobré články, ale výjimky, co překvapí.“

⁹¹ P6: „Média nepřinášejí dostatečné informace o samotném islámu. Lidé v Česku islámu nerozumí. Média by měla více vysvětlovat, nejen se snažit lidi vystrašit.“

⁹² P1: „Když začala ta krize, jako s těma uprchlíkama, a prostě začal ten Islámský stát, tak islám, islám, islám, tak už to bylo trochu na nervy. Tak jsem to musel jako odstranit a nečíst vůbec ty zprávy. Snažím se prostě být daleko od toho, neslyšet to, nečíst to, nebýt v kontaktu.“ P3: „Jinak se těm zprávám spíš vyhýbám. Protože je to všude a řeší se to... jako taky to člověku není moc příjemný, no. Že všude ten muslim udělal tohle a tohle. Tenhle je terorista atd... já je chápu, že o tom budou psát. Teď se to hodně řeší. I když pro mě, jako pro muslima, to není příjemný.“

⁹³ V tabulce č. 6 je jejich povědomí o události kategorizováno jako nízké, konkrétně se jedná o partipanty P6, P7 a P8.

⁹⁴ Články vybrané z v první části studie analyzovaného vzorku.

⁹⁵ Například televize a tisku, nikoli však sociálních sítí.

i se ke kauze a jejímu mediálnímu uchopení vyjadřovat. Shodou okolností byli v této skupině věkově starší participanti a jedna žena, nelze však zobecňovat, že by právě tyto demografické charakteristiky měly klíčový vliv na jejich vnímání kauzy a jejího mediálního obrazu.

Ve druhé skupině byli participanti s vyšším povědomím o události, kteří údaje v médiích považovali sice za informativní, ale současně za zjednodušené a nedostatečně podrobné.⁹⁶ Dále se soustředíme na reflexi mediálního obrazu kauzy právě touto skupinou. Ti, kteří měli „osobní“ informace nebo kauzu sledovali napříč více zdroji, včetně zahraničních, byli k mediální reprezentaci kritičtí a označili ji za jednostranný pohled přijímající oficiální interpretaci policie. Někteří přitom deklarovali pochopení pro mediální atraktivitu kauzy,⁹⁷ již se média snažila vytěžit ve svůj prospěch, i když jen na relativně krátkou dobu. Zároveň ale upozorňovali, že právě tímto média přispívají ke stigmatizaci muslimů v ČR a akcentují význam, že muslimská menšina je problematická a konfliktní vzhledem k majoritní společnosti.⁹⁸ Současně uváděli, že média ani nemusejí psát explicitně negativně, aby jejich čtenáři texty takto interpretovali,⁹⁹ protože nálada v české společnosti není k muslimské menšině příliš vstřícná. Současně upozorňovali na stereotypy, které o muslimech v české kultuře panují. Někteří doplňovali, že negativní informování se netýká pouze muslimů, ale i dalších (etnických) menšin¹⁰⁰ a že média svým působením mohou přispívat k reprodukování stereotypů, šíření předsudků¹⁰¹ a nenávistných postojů.¹⁰² Bylo zřejmé, že řadu me-

⁹⁶ Částečně mimo obě skupiny stál participant P4, který byl výrazně kritický k českým médiím a jejich způsobu informování o muslimech obecně, ale současně měl minimální povědomí o kauze i zájem o ni, což jej odlišovalo od participantů druhé skupiny.

⁹⁷ P2: „Média vybíraly to, kde byl předpoklad, že to lidi budou číst. Naznačili něco o zbraních ... Věděli, že je tam ten potenciál, tak se ho snažili využít.“

⁹⁸ P2: „Stigma, vždycky se bude moct říct, jo něco se tam dělo. Museli tam jít policajti, dávejte si na ně pozor... evokuje to nějaký problém. Ten podprahový význam byl ten, že v tom prostředí je něco problematického. Nastavilo to takové to my a oni.“

⁹⁹ P2: „Bylo to v měšitě, když se takhle něco stane, tak oni ani nemusí říkat, podívejte se, oni jsou špatný. To si prostě lidi tak nějak domyslí, protože je holt taková doba a lidi už si na ty zprávy zvykli a prostě mají takovou třeba o nás představu...“

P10: „Protože občas lidi, jak se píše v médiích o těch událostech na světě, si myslí, že jsme tak strašně agresivní a jsme už na to zvyklí. Zvyklí na takové divoké jízdy, jako divoké že jsme zvyklí na zbraně, na vojáky. Vůbec nejsme zvyklí. My to nevíme, já jsem v životě neviděl nebo my, naše děti, hodně muslimů. My nepocházíme, nebo ne všichni z muslimů pochází ze státu, v které se stává takové události a jsou přímo stykem s tou událostí s vojákama, s armádou, zabíjení. Nejsme na to zvyklí. Pro nás jako taky je to šok.“

¹⁰⁰ P1: „Většinou se to píše proti nám... Je to vidět jako proti menšinám, jako třeba Romové ... Že cigán dělá, zase je to on, no kdo jinej, nebo muslim bil nebo pobodal, tak zase. Jako kdyby to ostatní nedělali.“

¹⁰¹ P10: „Muslim, terorismus a tak dále. To už je jakoby synonymum. A ten člověk dokud tomu nerozumí, nerozeznává ty rozdíly. Nepotkal muslima ani z rychlíku. Vůbec v životě nepotkal muslima a už má nějaký předsudky. Odkud? Nepotkal muslima, neměl nějaký styk nebo vztah k nějakému svému islámské země, někteří možná jako turisté, tak odkud má předsudky? Z médií. Protože pro ně média jakoby svátost a to je zdroj informací ... Ale spíš to je jenom furt ta média, která furt jako píšou o islamu, muslimech a událostech, co se děje na světě a spojí muslimy s tyimi událostmi, co se děje

diálních sdělení týkajících se islámu vnímají osobně a že více než konkrétní obsahy médií komentují kulturně sdílené významy, které jsou médií akcentovány a mohou být dalšími příjemci identifikovány podobným způsobem, jako byl ten jejich. Z hlediska Hallova konceptu bychom tak jejich čtení mohli označit jako opoziční.

Jejich kritika práce médií, potažmo novinářů, byla vedena na několika rovinách: i) vzhledem k opakování základní informace o zásahu; ii) co do množství a ne/přesnosti publikovaných údajů o události; iii) absence uvádění názorů řadových muslimů, ale i odborníků (arabistů) nebo zahraničních médií, iv) přílišného důrazu na „sporou“ knihu a v) v nerozlišování řadových muslimů od radikálů, extremistů či teroristů.

Když během rozhovorů¹⁰³ komentovali jednotlivé texty týkající se daných událostí, upozorňovali především na popisy knihy, jež byla označena médií, potažmo policií, za důvod zásahu. Hrozbu, jež byla médií knize připisována, považovali všichni bez výjimky za přehnanou a za snahu propojit islám, respektive dění v české muslimské komunitě, s nelegálním jednáním. Ačkoli knihu četli pouze tři dotazovaní a většina uvedla, že ji před zásahem ani neznala, obecně vyjadřovali nesouhlasný údiv nad tím, že by mohla obsahovat tak závažné pasáže,¹⁰⁴ aby byla adekvátním důvodem pro provedení zásah. Odvozovali z toho, že se buď jednalo o zástěrku,¹⁰⁵ nebo byla informace médií zveličena, aby odpovídala policejní verzi¹⁰⁶ a ospravedlňovala její postup.¹⁰⁷ P9: Média „naprosto neprofesionálně zdůrazňovali a opakovali, že kniha je

v Afghánistánu třeba. A to jako vyvolává u lidí takový strach, to je jako jasný, to my rozumíme a chápeme, ale já taky mám strach.“

¹⁰² P11: „To byla další kapka pro ty islamofoby ..., ale co tady vidíme v Čechách, to jsou mediální masakry vůči muslimům, jakákoliv zpráva a pod ní diskuze, devadesát procent lidí říká, ‚zabíjejte je, já bych jim udělal to nebo ono, poslal bych je tam a onde‘, Facebook je plný nenávistných až je neuvěřitelné, co se děje, takže na tom internetu, v tom virtuálním prostoru, to je horší než holokaust, to je virtuální holokaust.“

¹⁰³ Jako podpůrné materiály pro vedení rozhovoru jsme používaly články z webových serverů zkoumané v první části studie. Nemluvily jsme ale s informanty o jejich tematické kategorizaci.

¹⁰⁴ P8: „...zvýraznili, o jak špatnou knihu šlo, jako by chtělo propagovat nějakou naprosto příšernou knihu, která jde naprosto proti lidským právům, což je podle mě velmi nepravděpodobné.“

¹⁰⁵ P13: „Provedení a načasování mi přišlo naprosto neadekvátní a potvrzuje to domněnku, že zásahy nebyly provedeny kvůli knize. Razance až agresivita, s jakou byly zásahy provedeny, neodpovídala tomu, že policie přišla zajistit výtisk jednoho knižního titulu. Rovněž načasování útoků vypovídá o jiných záměrech policie.“

P14: „Mám dodnes za to, že nešlo o knihu. Pana Sáňku přece týž den zastihli u něj doma a nebylo nutné držet lidi hodiny zavřené v mešitě, ale o něco jiného, s čím se nám tajná policie nemohla svěřit, což je samozřejmé.“

¹⁰⁶ P11: „To byl obrovský zásah a podle mě předem připravený i mediálně policií, aby to mohli prodat lidem a ospravedlnit. ... policie to měla dopředu připravený, udělala ten zásah, měli tam svého mluvčího, dopředu věděli, co chtějí říct.“

¹⁰⁷ P11: „Lidi, kteří se trošku zajímají o fakta, ví, že je to spíš knížečka, brožurka, než kniha, která byla vydána už před 4 lety, a to je jenom překlad, je dostupná na internetu i v prodejnách, takže stačilo jenom normálně zavolat, předvolat normálně toho člověka, který to vydal, který je normálně známá osobnost mezi muslimy, myslím, že tam bylo milion jiných způsobů, jak dostat ty osoby, které za to vydání byly zodpovědné.“

antisemitská či jinak nenávistná, aniž by to podložili nějakým fundovanějším argumentem nebo analýzou toho, co se v knize píše.“ Dotazovaní uváděli, že kategorie rasy není pro islám relevantní, a stoupenci islámu jsou různých barev pleti¹⁰⁸. Zazlívali proto médiím, že využila obvinění vydavatele knihy jako nástroje jak spojit muslimskou komunitu s kontroverzním tématem, jehož pomocí naznačovala podezření z možného nebezpečí skrývajících se mezi muslimy.¹⁰⁹

Jak ukázala výchozí analýza, podrobnější informace o obsahu knihy publikovala pouze v jednom textu iDnes.cz. Dotazovaným v médiích chyběl údaj, že kniha představuje specifický směr islámu – salafismus, který nemá příliš stoupenců,¹¹⁰ a dále specifikace co přesně (jaké pasáže) v knize odporuje českému právu,¹¹¹ protože podle jejich informací závadnost titulu nepotvrdily ani odborné analýzy.¹¹² Dotazovaní kritizovali média, že informovala o „závadnosti“ knihy zcela automaticky,¹¹³ aniž by počkala na soudní rozhodnutí nebo doložila obvinění odbornými posudky, které by osvětlily, zda je skutečně problematická, či nikoliv. Nejen v tomto kontextu uváděli, že mediální sdělení nebyla dostatečně informativní.

Ti, kteří měli o knize nějaké povědomí, naznačovali, že kontroverze autora dávají právě tomuto titulu potenciál vyvolat mediální kauzu. Aktivní v rámci organizace kulturního života muslimů v ČR, kteří disponovali „zákulisními“ informacemi, upozornili, že informování médií nahrávalo L. Lhoťanovi, jenž na titul jmenovitě poukázal (policie jej nechtěla blíže specifikovat – viz výše) a na Islámskou nadaci podal v uplynulých letech několik trestních oznámení. Kromě toho vyjádřili údiv nad tím, že média vůbec neupozorňovala na jeho rozporuplnou religiozitu a zmiňovala jej tak často. Přirovnání situace k vydání knihy *Mein Kampf* některými médii označili za manipulaci veřejnosti a šíření protimuslimské propagandy.

Druhým nejčastěji kritizovaným bodem mediálního pokrytí kauzy byl nedostatek citací zástupců muslimů,¹¹⁴ což vnímali jako charakteristické pro informování

¹⁰⁸ P11: „Já si myslím, že kdyby všeobecně v islámu, i kdyby tam byl rasismus... stačilo přijít do mešity, udělat fotku, a člověk hned vidí, jak je jeden muslim černý, žlutý, jeden z Konga, další z Mexika, další z Ameriky...co je dalo dohromady? Jak by to mohlo být rasistický?“

¹⁰⁹ Např. P1: „Oni chtěli prostě dělat nějaký problém, aby přitáhli pozornost na muslimy. Dívejte se, jsou špatný, jak jsme říkali, oni co čtou třeba.“

¹¹⁰ P7: „Měli napsat, o čem ta kniha je, že ta kniha propaguje salafistický směr. 99,9% muslimů s tím nesouhlasí. Aby věděli lidé, že je ten směr proti islámu, aby si nemysleli, že to muslimové schvalují i muslimové sami s tím směrem nesouhlasí.“

¹¹¹ P2: „Chybělo hodnocení, jestli je tam fakt něco závadného.“

¹¹² P11: „Ještě když se teď mluví o té knížce, doteď se nic nenašlo, policisté měli analýzy od lidí, kteří je psali pro ně, pro policisty, ale všichni uznávají, lidé, kteří tomu rozumí, arabisté, že vůbec nic nenávistného tam není, anebo v horším případě, no některé pasáže by si někdo mohl teoreticky vyložit, jako já nevím co.“

¹¹³ P10: „Tím pádem jako by média už řešily, jako už je poslal, to už soud jako se rozhod, že ta kniha obsahuje ty věci, které jako jsou ve sporu se zákonem. Jako nemělo by tak napsat... Protože už lidé, veřejnost potom už neřeší dál, jak dopadla ta situace nebo ten soud, to už neřeší. Tím pádem už jako by ta zpráva už zůstala k veřejnosti, že ta knížka je taková.“

¹¹⁴ P3: „Že se nás nikdo neptá, co si o tom myslíme my, jako muslimové. To máte pořád dokola, oni tohle, oni támhle to. O náš názor se nikdo moc nezajímá. Chybí vždycky vyjádření muslimů, názor.“

médií o muslimech obecně. Participant číslo 11 uvedl: „Chyběl tam postoj muslimů. To bylo typický o nás bez nás.“ Nemuselo přitom jít o citace účastníků události, kteří mohli mít řadu důvodů se nevyjadřovat, ale o názory řadových muslimských věřících¹¹⁵, co si o zásahu a o zmiňované knize myslí. Dotazovaní považovali za velmi důležité, aby majoritě byly zprostředkovány i jejich pocity při zásahu, především nejistota a strach.¹¹⁶ Dotazovaným v médiích chyběla i stanoviska odborníků, kteří by okomentovali obsah problematizované knihy nebo se vyjádřili k vnímání posvátného prostoru muslimy a osvětlili jejich rozhořčení nad načasováním akce. Současně zmiňovali, že média nijak nereflektovala ani neinformovala o tom, jak zásah prezentovala média zahraniční.¹¹⁷ Zaráželo je, že média v podstatě nepřinášela ani komentář hlavního obviněného a jeho verzi kauzy. Skutečnost, že zástupci muslimů nedostali možnost se hájit či ospravedlnit vydání knihy, cítili jako vyloučení z veřejného diskurzu. Připouštěli přitom, že skupina muslimů žijících v ČR je tak malá, že nemá vlastního tiskového mluvčího, který by se měl o události do médií vyjadřovat, a ostatní na to zpravidla nejsou připraveni a nejsou k tomu kompetentní. Zhodnotili rovněž, že by v této oblasti měli být více aktivní, aby za ně (nebo o nich) nemluvili pouze druzí, což médiím usnadňuje jejich názory opomíjet, neboť nejsou „snadno“ dostupné. Na novinářskou praxi přehlížení informací od méně vlivných skupin ve společnosti upozorňuje např. van Dijk (1991) ve vztahu k etnickým a národnostním menšinám, ale byla popsána i vzhledem k věkově starším spoluobčanům (viz např. Sedláková & Viodvičová, 2005).

Z informací těch, kteří měli hlubší povědomí o dění v pražských islámských centrech, vyplývaly dvě zásadní odlišnosti výše popsané od mediální verze události. Především, že osoba, jež se stala hlavním obviněným, byla zadržena a vyslýchána již dopoledne v místě svého bydliště a že povolení k zásahu bylo soudem pro Prahu 1 vystaveno již v pondělí 20. dubna.¹¹⁸ Z uvedeného lze odvodit, že zásah v pátek

¹¹⁵ P10: „Bylo by lepší i jako s obyčejnýma lidma, kteří chodí a nemají s organizováním něco společného. Chodí do mešity jako správný muslim, vykonává jako svou povinnost, tak jako měli lidé slyšet jejich hlas, protože byl většina nebo všechny. To byli lidé, kteří jako nejsou organizováni, sem jenom chodí do mešity. Tak jako měl veřejnost slyšet jejich názor, jako jak zažít jejich pocity a co si myslí vůbec o tom zásahu. Jako obyčejní lidé. Aby věděli. Protože občas obyčejní lidé chtějí poslouchat obyčejní lidé jako oni.“

¹¹⁶ P10: „...už jako neřešili, jak se my cítili. Naše pocity nebo naše to zklamání, to šokování, ten strach, který v nás volávali. ... nám jde o lide, kteří zažívali ten den. Nebylo o nás, nebyl nějaký článek, s nějakým člověkem, který zažil nebo s nějakou paní, která byla při tom zásahu, jaké měla pocity, jestli to bylo normální ten zásah.“

¹¹⁷ P1: Chybí, jak o kauze referují média v zahraničí a kde všude se objevila, protože získala publicitu od západní Evropy až po Rusko.

¹¹⁸ Toto je jedna ze zásadních odlišností mediální interpretace události a výkladu zúčastněných. P10: „Přišla ta zásahová jednotka ve čtvrt ... to jako schválně, to bylo schválně. ..., protože já jsem se koukal na to povolení někdy od pondělka. Pondělí. Ten zásah byl v pátek. Měl by být v úterý, ve středu, ve čtvrtek, v pátek ráno, v pátek odpoledne.“

Další nepřesnost mediální reprezentace naznačují informace o rozdílech v průběhu zásahu na dvou různých místech v Praze: P13: „zásah v mešitě v Blatské ulici, kde byl zásah nejmírnější a nejkratší (trval cca 8 hodin). V modlitebně v centru Prahy byl mnohem dramatičtější a trval kolem 21 hodin,

odpoledne nebyl nezbytný, nebo že jeho cílem nebylo zabavení knihy.¹¹⁹ Zdůrazňovali, že nebyl zmíněn a vysvětlen posvátný charakter mešity, a navíc těm, kteří přišli později (když již zásah probíhal), bylo zakázáno, aby páteční modlitbu vykonali.¹²⁰

V souvislosti s pozadím události poučení informanti označili údaje v médiích za povrchní opakování informací poskytnutých Policií ČR využívající emotivní odkaz na antisemitismus a poškozování méněcenných ras k posilování nenávisti proti muslimům. Informace publikované médiu považovali za nedostatečné, zjednodušené a jednostranné. Zdůrazňovali, že média nezpochybnila legitimitu zásahu ani důvod, proč byl proveden. Novináři podle nich přijali vysvětlení, že důvodem zásahu byla daná kniha, a více jej nezkoumali ani se neptali, zda je adekvátní, či absurdní,¹²¹ nebo zda byl morální¹²² a odpovídající situaci¹²³. Dalším aspektem, který tak zůstal médiu neosvětlený, byl etnocentrický charakter jednání policie, jež vstoupila do posvátného prostoru nejen v čase modlitby, ale i v obuvi apod. I proto hodnotili dotázaní mediální sdělení jako prezentovaná pouze z pohledu majoritní společnosti, která nezná a v důsledku toho ani nerespektuje hodnoty islámu. Část informantů tak zpochybňovala kvalitu novinářské práce, upozorňovala na absenci snahy o investigativní přístup¹²⁴ a považovala zveřejněné zprávy za povrchní a nevyvážené, straníci oficiální „policejní verzi“. ¹²⁵ Jako jednu z příčin nedostatečného pokrytí události někteří označili nekom-

v bytě Vladimíra Sářky komando zasahovalo zhruba 12 hodin. Ze všech tří míst policie odvezla velké množství materiálů, které s knihou vůbec nesouviselo.“

¹¹⁹ P10: „Do 11 večer. ... Nevím, tak prohledávali každý roh pod kobercem, každou knížečku o imáma, jeho doma, na záchodě, v koupelně. Tak ale zdá se, že nic jako nevěděli a udělali to schválně. Takhle ten jakoby provokace nebo jak to říct, mysleli jsme na chvíli, že to k nám jako provokovat. Hrabali jako v papírech, vzali hodně papírů, potvrzení o islámu, co jsme vydávali některým lidem, kteří konvertovali, potřebovali prokazovat hlavně když cestovali, platební smlouvy, které jsme uzavřeli z mešity... Ta knížka tam ve skladu, co jsme měli, byla to úplně poslední, co je zajímavé.“

¹²⁰ Tato je přitom pro věřící islámu povinná a zcela zásadní (viz např. Mendel, Ostránský & Rataj, 2008).

¹²¹ P10: „Oni vychází z toho, pro nás jako, nebo pro ně ta mešita není jako posvátná. Pro ně kdyby náhodou se stala ta událost v kostele. Jako představ si, že zasáhne jednotka do nějaký kostely nebo synagogy. A to je pocit hodně novinářů českých. Nerespekt vůči ostatním – hlavně muslimům a jejich posvátně věci (mešita, korán).“

¹²² P12: „Znalost policie tady v Česká republika a schopnost policie, zákon je v pořádku sto procent, ale není morální to. To je špatné. To není rozumné.“

¹²³ P2: „Jestli je v pořádku, že kvůli knížce se toto, a to už se nikdo neptá.“

¹²⁴ P11: „Normálně bych se ptal toho mluvčího té policie, toho útvaru, kdyby se ten novinář zeptal a i kdyby dejme tomu byl takový zásah kvůli knize, proč jste nezavolali vydavateli? Pane mluvčí, nevěděl jste, že ta kniha už je nějaký tři roky dostupná? Co očekáváte od toho zásahu? A co kdyby tam nějaký naštvaný, protože jsou tam lidi, když se naštvou a jsou takhle držení pod zbraní, prasknou nervy a vy budete muset použít sílu. Byli jste na to připravení? A při tom počtu, 150 lidí, v obou místnostech, kdyby tam opravdu byli nějakí teroristé mezi nimi, jaký by tam byl masakr? ... A jestli to bylo kvůli něčemu jinému, tak nám to řekněte, proč to zatajování?“

¹²⁵ P10: „Trošku aby veřejnost měla ten názor trošku jako by vyrovnávaný, aby poslouchali obě strany. Jako policie, která hodně mluvila a měla právo nebo mluvila a přesvědčila veřejnost o jejich zásahu – jasně musí dokazovat, že ten zásah byl správný, že není zbytečný.... No a měl jako hodně, jako policie měla jako možnost to média probrat a komentovat, ale ostatní neměli.“

petenci novinářů, ale i policistů, kteří nemají odpovídající povědomí o islámském náboženství a životě muslimů v Čechách.¹²⁶

Jakkoli byl postoj většiny dotazovaných ke kvalitě mediálního informování o události kritický, nebyl jednostranný a zazněla i vstřícná hodnocení. Jeden z informantů připomněl, že kromě informací o zásahu média informovala také o protestní modlitbě.¹²⁷ Nejen on vyzdvihl, že vzhledem k malému počtu muslimů žijících v ČR pro něj bylo zadostiučiněním, že se zpráva dostala do hlavních večerních zpráv České televize a že se v poslední době o muslimech informuje častěji. Informantka P14 shrnula: „Za důležité téma z těch, která si média vybrala, považuji pouze to, že o akci informovala, nic víc.“

Podle názoru na životě Muslimské obce angažovaných informantů média událost svým přístupem ještě zhoršila a přispěla jak k nárůstu nedůvěry muslimů v informování o islámu,¹²⁸ tak „Ještě víc podpořila smýšlení českých občanů o muslimech jako o těch, co dělají problémy a jsou nebezpeční“ (P14). Interpretaci, že médii vytvořený obraz akce směřoval k jejímu dekódování příjemci jako zásahu proti osobám podezřelým z terorismu, zmiňovali i další, např. participant č. 11: „V médiích policie ospravedlnila svůj zásah, ještě ukázali pár nešťastlivců, který odtamtud odvedli, kteří byli vykreslení, jako zločinci, teroristi.“ V neposlední řadě participanté upozorňovali, že česká média příliš nerozlišují mezi muslimskými věřícími a radikální islamisty a i v tomto případě spíše podpořila přístup, který jednoznačně neodlišuje řadové muslimy od extremistů.

Mediální uchopení kauzy reprodukovalo protimuslimský diskurz, přispělo k vytváření odstupů mezi českou většinovou společností a muslimskou menšinou a mohlo podpořit nárůst protiislámských nálad v české společnosti. Došlo tak nejen ke stigmatizaci muslimů žijících v ČR a jejich nálepkování jako potenciálně nebezpečných, ale i k narušení vzájemné důvěry¹²⁹ mezi muslimy a majoritou a k utvrzení

¹²⁶ P2: „Na základě médií to vzbuzuje jakoby takový chaotický dojem. Jde tam vidět, že ty lidi tomu vůbec nerozumí, co to psali, že jenom papouškují. A že tomu nerozumí i ti policajti... Oni se chytali jenom, já nevím ten Hanták nebo Hanták z ÚOOZ tam použil prohlášení méněcenné rasy a od té doby se to pak papouškuje pořád dokola.“

P10: „Z naší zkušenosti, když tady bylo hodně novinářů, tak jako vůbec o tom nesmí vědět, nevěděli vůbec o islámu, o muslimech. Ale jako měl za práci napsat nějaký článek o mešitě třeba.“

¹²⁷ P10: „Jako na druhé straně to bylo takový ta trošku lepší ta rovnováha jako první pátek nebo první událost o tom zásahu, ale potom mluvil o tom protestu a dávali dokonce v televizi, že Česká televize, to bylo hezký. To se nám líbilo a byli jakoby spravedlivé trošičku, že aspoň ty média ukazovala aspoň náš názor nebo náš protest, že jsme proti tomu nesouhlasili.“

¹²⁸ P14: „Nadpisy článků z Lidových novin (Důvod razie? Kniha radikálního kazatele, který schvaluje kamenování) a MF Dnes (Obviněný po zásahu v mešitě promluvil: Nám ta kniha nepřišla zlá) jsou hodně tendenční a vykreslují muslimy jako ty, co souhlasí s kamenováním a s porušováním základních lidských práv, což je voda na mlýn pro ty, co proti islámu dlouhodobě vystupují.“

¹²⁹ Participant 9: „Událost byla podle mého názoru milníkem dalších vztahů mezi českými muslimy a nemuslimy, došlo k obrovskému nabourání vzájemné důvěry, které půjde jen velmi těžko a mimořádně pracně napravovat. Mnoho muslimů pocítilo, že ačkoli se sami cítili součástí české společnosti, není tomu tak. Mnoho nemuslimů se utvrdilo v tom, že muslimové součástí české společnosti nikdy nebyli a nikdy nebudou.“

rozštěpení na skupinu my a oni¹³⁰. Naši participanti uváděli, že jim česká společnost dává stále více najevo, že jako muslimové nejsou její součástí.¹³¹ Děje se tak nejen na úrovni veřejné diskuse, ale i z pozice státních institucí, které umožnily a legitimizovaly danou formu policejního zásahu.

9. Závěr

V prezentovaném šetření jsme zjišťovaly, jak muslimové žijící v ČR vnímají mediální reprezentaci zásahu v objektech Islámské nadace 25. dubna 2014 v Praze. Postupovaly jsme prostřednictvím kombinace analýzy obsahu vybranými českými deníky a zpravodajskými servery zveřejněných textů a interpretativní analýzy rozhovorů se zástupci muslimů o těchto mediálních obsazích.

Ve většině zkoumaných textů jsme identifikovaly odkaz k tematickému rámci bezpečnostní hrozba. Přesto, že některá média uveřejnila i nesouhlasná či kritická prohlášení k postupu zásahové jednotky, tato zůstávala na okraji mainstreamového rámcování, jež reprodukovalo policejní verzi události. Analýza identifikovala i nevyváženost z hlediska citovaných zdrojů, především ze strany muslimů, čímž došlo k mocenskému vychýlení přítomnosti názorů všech zúčastněných stran nejen v mediálním, ale i ve veřejném prostoru. Mediální uchopení kauzy akcentovalo negativní postoj k populaci muslimů žijících v ČR a evokovalo problém v této komunitě jednak tím, že byly v souvislosti se zásahem v mešitě zmiňovány zbraně a současně užívanými hodnotícími obraty (*policejní komando, protimafiánský útvar, razie*) implikujícími zásah proti nebezpečné skupině. Akcentaci reprezentace kauzy a skrze ni i muslimů žijících v ČR jako potenciálně nebezpečných odrážely i rozhovory vedené o mediálních obsazích se zástupci muslimské menšiny. Především ti, kteří byli s kauzou více obeznámeni, médiím vytýkali nedostatečnou přesnost v informování a převzetí oficiálního policejního vysvětlení zásahu. Podle jejich názoru mediální reprezentace kauzy muslimy stigmatizovala a přispěla k nárůstu protiislámských nálad v české společnosti, ale i ke vzrůstu nedůvěry muslimů v oficiální instituce českého státu, který jim dává stále více najevo, že nejsou jeho součástí.

Jsme si vědomy nedostatků prezentovaného šetření. Patří k nim především omezený rozsah zkoumaného vzorku muslimů, ve kterém do značné míry absentují ženské reprezentantky dané sociální skupiny. V návaznosti na události spojené se zvýšenou migrací do Evropy v roce 2015 a výrazný nárůst protiislámských nálad části české společnosti ale bylo kontaktování informantů značně obtížné. Omezením byl i časový odstup realizace rozhovorů od samotné události i její mediální reprezentace. Přesto, že soudní rovina kauzy pokračuje i na jaře 2017, média jí již věnují minimální pozornost.

¹³⁰ P2: „Jo, myslím, že to nastavilo takovéto my a oni. Že zatímco dřív tu ty vztahy byly poměrně dobré a většina se jako cítila jako součást Česka, i když to byli cizinci, cítili se jako součást, že se jim fakt moc nic nedělo. A tento případ prostě udělal víc my a oni. A to je z dlouhodobého hlediska pro ten stát špatně...“

¹³¹ P9: „Média se k ní stavěla jako k senzaci a muslimové často jako k velké zradě, které se na nich dopustila většinová společnost.“

Přes uvedené slabiny se domníváme, že provedené šetření přineslo poznatky, které na poli českých mediálních studií zatím nejsou dostupné. Přínos tohoto výzkumu spočívá v propojení dvou perspektiv, neboť analyzuje nejen mediální uchopení určité události, ale i jeho reflexi specifickou skupinou příjemců, jichž se událost bezprostředně dotýká. Tyto příjemce navíc představují příslušníci náboženské menšiny, jejíž mediální chování ještě v České republice nebylo zkoumáno.

Důležitou doplňující otázkou, kterou provedené šetření otevírá, je, nakolik měla mediální konstrukce kauzy vliv na utváření veřejného diskurzu, respektive jak byla sdělení vnímána zástupci české populace. Získat taková zjištění se však s narůstajícím odstupem času od události jeví jako nereálné, protože na rozdíl od dotazovaných muslimů, jichž se událost takřka „osobně“ dotýkala, pro příslušníky majority pravděpodobně neměla zásadní význam, a není tedy zřejmé, zda by si ji byli schopni vybatvit. Druhou úzce související potenciální výzkumnou rovinou je vliv podobných mediálních obrazů na konstituci osobní identity a příslušnosti ke specifické sociální skupině (náboženské menšině) mezi dotazovanými komunikačními partnery.

Mgr. Renáta Sedláková, PhD. vystudovala obory sociologie a mediální studia a žurnalistika na FSS MU v Brně. Pracuje jako odborná asistentka na Katedře mediálních a kulturních studií a žurnalistiky Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci, kde vede kurzy zaměřené na teorii masové komunikace, metody a techniky výzkumu médií a analýzu publika. Věnuje se problematice médií, výzkumu mediální reprezentace menšinových skupin a vlivu médií na jedince ve společnosti pozdní modernity. Zajímá se o životní trajektorie aktérů současné společnosti.
E-mail: renata.sedlakova@upmedia.cz

Mgr. Barbora Nohlová vystudovala kulturní antropologii a kulturní studia na Univerzitě Palackého v Olomouci. V současné době je na téže univerzitě posluchačkou doktorského studijního programu kulturní antropologie. Dlouhodobě se zabývá problematikou muslimské menšiny v České republice. Předmětem jejího současného výzkumného zájmu je geograficko-kulturní areál Melanésie. Zvláštní pozornost věnuje kulturám Papui Nové Guinei a otázce kulturních změn v souvislosti se zakládáním konzervačních projektů v této oblasti.
E-mail: barbora.nohlova01@upol.cz

Literatura

- Aktuálně.cz. (2014a). Hřích policie v mešitě odstartoval antiislámskou propagandu. *Aktuálně.cz*. <https://nazory.aktualne.cz/komentare/hrich-police-v-mesite-odstartoval-antiislamskou-propagandu/r~bc088faed5c911e391780025900fea04/> (8. 5. 2014).
- Aktuálně.cz. (2014b). Indonésie kvůli pražské mešitě předvolala českého diplomata. *Aktuálně.cz*. <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/vysvetlete-zasah-v-mesite-zada-jakarta-ceskeho-velvyslance/r~5c912a28d04b11e39a370025900fea04/> (30. 4. 2014).
- Aktuálně.cz. (2014c). Letná místo mešity. Muslimové po zásahu chystají protest. *Aktuálně.cz*.

- <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/letna-misto-mesity-muslimove-po-zasahu-chystaji-protest/r~16e47b96d15f11e3b26d002590604f2e/> (1. 5. 2014).
- Aktuálně.cz. (2014d). Modlitba jako protest: Před vnitrem se sešlo 300 muslimů. *Aktuálně.cz*. <https://zpravy.aktualne.cz/regiony/praha/modlitba-jako-protest-pred-vnitrem-se-se-slo-300-muslimu/r~412e7226d1f511e3b26d002590604f2e/> (2. 5. 2014).
- Aktuálně.cz. (2014e). Policejní záznam boří stížnost na zásah ÚOOZ v mešitě. *Aktuálně.cz*. <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/policejni-zaznam-bori-stiznost-na-zasah-uooz-v-me-site/r~a5a7b8fad50811e3a0a10025900fea04/?redirected=1486907570> (6. 5. 2014).
- Aktuálně.cz. (2014f). Po zásahu v Islámské nadaci: Policie obvinila jednoho Čecha. *Aktuálně.cz*. <https://zpravy.aktualne.cz/regiony/praha/policie-v-prazskem-islamskem-centru-zustala-i-dopoledne/r~2f4772b6cd2611e3a1ef002590604f2e/> (26. 4. 2014).
- Aktuálně.cz. (2014g). Razie v pražské mešitě? V Paříži by hořela půlka města. *Aktuálně.cz*. <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/muslimove/r~5171bac6e70d11e3a7ff0025900fea04/> (29. 5. 2014).
- Ang, I. (1985). *Watching Dallas: Soap Opera and the Melodramatic Imagination*. New York: Routledge.
- Berger, P., & Luckmann, T. (1999). *Sociální konstrukce reality: Pojednání o sociologii vědění*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Cohen, S. (2002). *Folk devils and moral panics*. London: Routledge.
- Deník.cz. (2014a). Byl to přešlap, píše Slováci o zásahu policie v pražském islámském centru. *Deník.cz*. http://www.denik.cz/ze_sveta/byl-to-preslap-pisi-na-slovensku-o-zasahu-policie-v-prazskem-muslimskem-centru-2.html (5. 5. 2014).
- Deník.cz. (2014b). Chovanec: Chápu rozhořčení muslimů, ale policejní zásah byl v pořádku. *Deník.cz*. http://www.denik.cz/z_domova/zasah-policie-v-prazskych-muslimskych-centrech-byl-pry-v-poradku-20140509.html (9. 5. 2014).
- Deník.cz. (2014c). Uprostřed modlitby přímo v mešitě. Razie kvůli šíření antisemitismu? *Deník.cz*. <http://prazsky.denik.cz/zlociny-a-soudy/uprostred-modlitby-primo-v-mesite-razie-kvuli-sireni-antisemitismu-20140426.html> (26. 4. 2014).
- Entman, R. M. (1993). Framing: Toward Clarification of a Fractured Paradigm. *Journal of Communication*, 43, 51-58.
- Galtung, J., & Rugeová, M. H. (1965). The Structure of Foreign News. *Journal of Foreign News*, 2(1), 64-91.
- Gillespie, M. (1995). *Television, Ethnicity and Cultural Change*. London: Routledge.
- Gillham, B. (2000). *The research interview*. London: Continuum.
- Goffman, E. (1974). *Frame Analysis: An Essay on the Organization of Experience*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Gripsrud, J. (1995). *The Dynasty Years*. London: Routledge.
- Hall, S. (1980). Encoding/decoding. In *Culture, Media, Language: Working Papers in Cultural Studies 1972–1979* (s. 128-138). London: Hutchinson.
- Hartley, J., & Fiske, J. (1996). *Reading Television*. London: Routledge.
- Hesová, Z. (2011). Islamofobie, antiislamismus a negativní stereotypy. *Asociace pro mezinárodní otázky*. <http://www.amo.cz/cs/raising-media-awareness/islamofobie-antiislamismus-a-negativni-stereotypy/> (15. 4. 2016).
- Hospodářské noviny. (2014). Zrušit ideozločiny. *Hospodářské noviny*, 5. 5. 2014, s. 8.
- iDnes.cz. (2014a). Obviněný po zásahu v mešitě promluvil: Nám ta kniha nepřišla zlá.

- iDnes.cz. http://zpravy.idnes.cz/policie-uz-tri-mesice-vysetruje-muslimskou-knihu-a-zadava-posudky-1dq-/krimi.aspx?c=A140725_172908_krimi_jp (25. 7. 2014).
- iDnes.cz. (2014b). Policejní manévry. Kriminalisté zasahují v metropoli kvůli rasistické knize. *iDnes.cz*. http://praha.idnes.cz/foto.aspx?r=praha-metro&c=A140425_141323_co-se-deje_jbs&foto=&thumbs=1 (25. 4. 2014).
- iDnes.cz. (2014c). Policie vysvětlila ministroví zásah v mešitě. Přišla už před modlitbou. *iDnes.cz*. http://zpravy.idnes.cz/zasah-v-mesite-byl-v-poradku-ministr-ma-prvni-zpravu-f9u-/krimi.aspx?c=A140506_144114_krimi_js (6. 5. 2014).
- iDnes.cz. (2014d). Muslimové chystají stížnost na policii kvůli zásahu během modliteb. *iDnes.cz*. http://zpravy.idnes.cz/zasah-policie-v-modlitebne-muslimu-stiznost-f3r/-domaci.aspx?c=A140427_171021_domaci_vez (27. 4. 2014).
- Iser, W. (2009). *Jak se dělá teorie*. Praha: Karolinum.
- Karhanová, K., & Kaderka, P. (2001). Obraz cizinců v médiích: Zpráva o projektu za rok 2001. *Cizinci v České republice*. <http://cizinci.cz/cs/2250-2001-obraz-cizincu-v-mediich-i> (17. 3. 2016).
- Karhanová, K., & Kaderka, P. (2002). Obraz cizinců v médiích: Zpráva o projektu za rok 2002. *Cizinci v České republice*. <http://cizinci.cz/cs/2252-2002-obraz-cizincu-v-mediich-ii> (17. 3. 2017).
- Klvačová, P., & Bitrich, T. (2003). Jak se (ne)píše o cizincích. In B. Hořavová (Ed.), *Nečitelní cizinci: jak se (ne)píše o cizincích v českém tisku* (s. 19-41). Praha: Multikulturní centrum Praha.
- Kronick, J. (1997). Alternativní metodologie pro analýzu kvalitativních dat. *Sociologický časopis*, 33(1), 57-67.
- Křížová, M. (2007). Neviditelná menšina. Analýza mediálního obrazu českých muslimů. In Multikulturní centrum Praha, o. s. *Cizinci, našinci a média. Mediální analýzy* (s. 48-53). Praha: Multikulturní centrum.
- Lidovky.cz. (2014a). Protimafiánský útvar při razii v mešitě nechyboval, rozhodl policejní prezident. *Lidovky.cz*. http://www.lidovky.cz/protimafijsky-utvar-pri-razii-v-mesite-nechyboval-rozhodl-policejni-prezident-gp7-/zpravy-domov.aspx?c=A140603_192417_ln_domov_ele (4. 6. 2014).
- Lidovky.cz. (2014b). Zásah policie v mešitě byl mediálně neadekvátní, říká Chovanec. *Lidovky.cz*. http://www.lidovky.cz/chovanec-policejni-zasah-pri-muslimske-modlitbe-se-musi-proverit-p9k-/zpravy-domov.aspx?c=A140429_151735_ln_domov_sho (29. 5. 2014).
- Lidovky.cz (2014c). Zásah policie v mešitách byl v pořádku. Dávejte ale pozor, vzkazuje Chovanec. *Lidovky.cz*. http://www.lidovky.cz/zasah-policie-v-mesitach-byl-v-poradku-davejte-si-ale-vetsi-pozor-vzkazuje-vnitro-gg9-/zpravy-domov.aspx?c=A140509_175018_ln_domov_hm (9. 5. 2014).
- Lidovky.cz. (2014d). Zátah v mešitě. Policisté chtěli, abychom měli hlavu dole, říká svědek. *Lidovky.cz*. http://www.lidovky.cz/policie-zasahuje-v-praze-kvuli-podezreni-z-sireni-zavadne-knihy-p82-/zpravy-domov.aspx?c=A140425_134327_ln_domov_mct (25. 4. 2014).
- Lidovky.cz (2014e). Důvod razie? Kniha radikálního kazatele, který schvaluje kamenování. *Lidovky.cz*. http://www.lidovky.cz/radikal-philips-je-diky-svym-nazorum-nezadoucim-v-nekolika-zemich-1co-/lide.aspx?c=A140427_193047_lide_sho (28. 4. 2014)

- Linhart, J., Petrusek, M., Vodáková, A., & Maříková, H. (1996). *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum.
- Livingstone, S. (1998). *Making Sense of Television: The Psychology of Audience Interpretation*. London: Routledge.
- Luhmann, N. (2000). *The Reality of the Mass Media*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Madianou, M. (2012). News as a looking-glass: Shame and the symbolic power of mediation. *International Journal of Cultural Studies*, 15(1), 3-16.
- Madianou, M. (2005). Contested communicative spaces identities, boundaries media. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 31(3), 521-541.
- Maher, M. T. (2003). Framing: An Emerging Pradigm or a Phase of Agenda setting? In S. Reese S, O. H. Gandy & A. E. Grant (Eds.), *Framing Public Life. Perspectives on Media and Our Understanding of the Social World*. Mahwah (s. 83-94). New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- McCombs, M., & Shaw, D. (1991). The Agenda Setting Function of Mass Media. In D. L. Protes & M. McCombs (Eds.), *Agenda Setting – Readings on Media Public Opinion and Policy making* (s. 17-26). Hillsdale, Hove, London: Lawrence Erlbaum associates Publishers.
- McCombs, M. (2004). *Setting the Agenda*. Cambridge: Polity Press.
- Melichárek, T. (2010). Brněnská mešita a muslimská obec očima Brňanů. *Sacra*. http://www.sacra.cz/2010-1/3_Sacra_8-2010-1_5.pdf (19. 4. 2016).
- Mendel, M., Ostránský, B., & Rataj, T. (2008). *Islám v srdci Evropy*. Praha: Academia.
- Mikolin, P., & Nohlová, B. (2016). Islámské sakrální prostory. In D. Topinka (Ed.), *Muslimové v Česku* (s. 51-81). Brno: Barrister & Principal.
- Morley, D. (1980). *The 'Nationwide' Audience: Structure and Decoding*. London: BFI.
- Mladá fronta Dnes. (2014). Měl tak velký zásah policie pouze „zatknout“ knihu? *Mladá fronta Dnes*, 5. 5. 2014, s. 9.
- Multikulturní centrum Praha, o. s. (2007). *Cizinci, našinci a média: Mediální analýzy*. Praha: Multikulturní centrum Praha.
- Nekula, M. (1995). Titulková xenofobie. *Čeština doma a ve světě*, 3(4), 269-270.
- Neuendorf, K. A. (2002). *The Content Analysis Guidebook*. Thousand Oaks: SAGE Publications.
- Nohlová, B. (2016). *Policejní zásah v mešitě na Černém Mostě očima českých muslimů*. Magisterská práce, Olomouc: Univerzita Palackého.
- Novinky.cz. (2014). Obviněným po zásahu v Islámské nadaci má být její šéf. *Novinky.cz*. <https://www.novinky.cz/krimi/334680-obvinenym-po-zasahu-v-islamske-nadaci-ma-byt-jeji-sef.html> (27. 4. 2014).
- Novinky.cz. (2014). Policie: Zásah v islámském centru byl v pořádku. *Novinky.cz*. <https://www.novinky.cz/krimi/335507-policie-zasah-v-islamskem-centru-byl-v-poradku.html> (6. 5. 2014).
- Novinky.cz. (2014). Policisté zadrželi a obvinili člověka kvůli knize šířící rasismus. *Novinky.cz*. <https://www.novinky.cz/krimi/334624-policiste-zadrzeli-a-obvinili-cloveka-kvuli-kni-ze-sirici-rasismus.html> (26. 4. 2014).
- Novinky.cz. (2014). Stovky muslimů protestovaly v Praze proti zásahu policie. *Novinky.cz*. <https://www.novinky.cz/domaci/335183-stovky-muslimu-protestovaly-v-praze-proti-zasahu-policie.html> (2. 5. 2014).

- Právo. (2014a). Policie přišla do mešity před modlitbou, hájí ji Chovanec. *Právo*, 7. 5. 2014, s. 3.
- Právo. (2014b). Policisté zatýkali v muslimských modlitebnách. *Právo*, 26. 4. 2014, s. 1.
- Příkryl, Š. (2011). *Mediální reprezentace muslimů ve vybraných periodikách: komparativní obsahová analýza*. Bakalářská práce. Brno: Masarykova univerzita.
- Reese, S. D. (2003). Prologue – Framing Public Life: A Bridging Model for Media Research. In: S. D. Reese, O. H. Gandy & A. E. Grant (Eds.), *Framing Public Life. Perspectives on Media and Our Understanding of the Social World* (s. 7-31). Mahwah, New Jersey, London: Lawrence Erlbaum Associates.
- Scherer, H. (2011). Úvod do metody obsahové analýzy. In I. Reifová, *Analýza obsahu mediálních sdělení* (s. 29-50). Praha: Karolinum.
- Schulz, W. (2000). Masová média a realita: „ptolemaiovské“ a „kopernikovské“ pojetí. In J. Jiráček & B. Říchová, *Politická komunikace a média* (s. 24-40). Praha: Karolinum.
- Sedláčková, L. (2010). *Islám v médiích: Mediální reprezentace sporu o karikatury islámského proroka Mohameda v Mladé frontě DNES*. Liberec: Nakladatelství Bor.
- Sedláková, R. (2008). Mediální konstrukce reality – reprezentace druhých. In M. Foret & P. Orság, *Média Dnes*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
- Sedláková, R. (2014). *Výzkum médií: Nejužívanější metody a techniky*. Praha: Grada.
- Sedláková, R., & Vidovičová, L. (2005). *Mediální analýza obrazu seniorů*. <http://www.spvg.cz/medialni-analyza-obrazu-senioru/>.
- Sedláková, R., & Burešová, Z. (2016). Obraz muslimů a islámu v českých médiích. In D. Topinka (Ed.), *Muslimové v ČR – etablování muslimů a islámu na veřejnosti* (s. 344-366). Brno: Barrister & Principal, 2016.
- Sociologický ústav AV ČR. (2015). *Co si Češi myslí o muslimech, Syřanech a Romech – tisková zpráva*. <http://www.soc.cas.cz/aktualita/co-si-cesi-mysli-o-muslimech-syranech-romech> (27. 3. 2016).
- Strauss, A., & Corbin, J. (1997). *Základy kvalitativního výzkumu: Metody a postupy zakotvené teorie*. Boskovice: Albert.
- Szczepaniková, A. (2004). V moci uprchlických táborů. *Migrace Online*. <http://www.migraceonline.cz/eknihovna/?x=19922541> (20. 1. 2017).
- Tkaczyk, M., Pospěch, P., & Macek, J. (2015). Analýza mediálního pokrytí uprchlické krize. *Manipulátoři*. <http://manipulatori.cz/analyza-medialniho-pokryti-uprchlicke-krize/> (10. 2. 2016).
- Topinka, D. (Ed.). (2016). *Muslimové v Česku - Etablování muslimů a islámu na veřejnosti*. Brno: Barrister & Principal.
- Van Dijk, T. A. (1987). *Communicating Racism: Ethnic Prejudice in Thought and Talk*. Newbury Park: SAGE Publications.
- Van Dijk, T. A. (1991). The new racism. *American Journal of Political Science*, 35(2).
- Van Gorp, B. (2005). Where is the Frame? *European Journal of Communication*, 20(4), 484-507.
- Vaňková, J. (2016). *Analýza diskuzních fór – migrace jako veřejné téma*. Magisterská diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita.
- Vesecký, J. (2006). *Islamofobie v České republice: analýza zdejšího tisku z období 1996–2005*. Di-sertační práce. Praha: Univerzita Karlova v Praze.